

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta
Katedra obchodního práva

Diplomová práce

Pojem a druhy směnek

JUDr. Marie Zahradníčková, CSc.

Ludmila Pávková

Boháčova 864/8
149 00 Praha 4

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Ludmila Pávková

.....
Ludmila Pávková

Poděkování:

Děkuji vedoucímu mé diplomové práce, JUDr. Marii Zahradníčkové, CSc. za odborné vedení, upřesnění a připomínky při zpracování této práce.

Vysoká škola : Univerzita Karlova Fakulta : Právnická
Katedra : obchodního práva Školní rok : 2005/2006

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Pro **Ludmilu Pávkovou**

Obor obchodní právo

Vedoucí katedry Vám určuje tuto diplomovou práci :

Název tématu : **Pojem a druhy směnek**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce by mělo být vysvětlení právní povahy směnky jakožto cenného papíru a jejího místa v systému těchto papírů. K tomu bude třeba analyzovat pozitivně právní úpravu směnky (druhy směnek, podmínky jejich vystavení a vzniku směnečného závazku, převádění směnek, realizace práv ze směnky, její podmínky, zánik práv ze směnky); bylo by vhodné analýzu pozitivněprávní úpravy doplnit alespoň stručným osvětlením společenských podmínek a procesu vzniku směnky a dále naznačením historického vývoje směnky k dnešní její povaze.

Na základě analýzy pozitivněprávního stavu by pak měl diplomant zvážit funkce směnky (platební, úvěrová, zajišťovací), jejich hospodářský význam a předpoklady jejich uplatnění v současných ekonomických podmínkách. Diplomová práce by neměla být podrobným popisem pozitivněprávní úpravy, ale spíše pokusem o teoretickou abstrakci nastíněných otázek.

2,
Rozsah grafických prací :

Rozsah průvodní zprávy :

Seznam odborné literatury : Východiskem diplomantčiny práce by m
být především jednak monografická díla věnovaná obecně problemat
cenných papírů (např. Randa, Hermann-Otavský, Dědič - Pauly atd
jednak monografie zabývající se speciálně směnečným právem (na
Koldinský, Nejepínský, Kopáč, Kovařík atd.). Dále pak časopise
články zejména z nejnovější doby, jejichž rešerši v odborn
právnických časopisech by měla diplomantka provést.

Vedoucí diplomové práce :

JUDr. Marie Zahradníčková, CSc.

Datum zadání diplomové práce :

prosinec 2005

Termín odevzdání diplomové práce :

březen 2006

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra obchodního práva
nám. Curieových 7, 116 40 Praha 1

L.S.

Vedoucí katedry

Děkan

V Praze dne 16. 12. 2005

mi
at.
td
na
se
rni

1. Úvod	7
2. Pojem a druhy směnek	8
2.1. POJEM A PRÁVNÍ POVAHA CENNÝCH PAPÍRŮ	8
2.1.1. HISTORICKÁ REFLEXE	8
2.1.2. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ A TŘÍDĚNÍ CENNÝCH PAPÍRŮ	13
2.1.3. KRITÉRIA TŘÍDĚNÍ CENNÝCH PAPÍRŮ	15
2.1.3.1. Třídění cenných papírů z hlediska podoby	16
2.1.3.2. Třídění cenných papírů z hlediska formy	16
2.1.3.3. Třídění cenných papírů z hlediska oběhuschopnosti (mobility)	18
2.1.3.4. Další kritéria třídění cenných papírů	19
2.1.4. PRAMENY PRÁVNÍ ÚPRAVY CENNÝCH PAPÍRŮ	20
2.2. HISTORICKÝ VÝVOJ SMĚNEK A SMĚNEČNÉHO PRÁVA	21
2.2.1.1. Vývoj směny	21
2.2.1.2. Vývoj právní regulace směny obecně	23
2.2.1.3. Vývoj právní regulace směny v České republice (resp. v Československu)	26
2.2.2. PRAMENY SMĚNEČNÉHO PRÁVA ČESKÉ REPUBLIKY	28
2.2.3. POJEM A ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA SMĚNKY	30
2.3. JEDNOTLIVÉ DRUHY SMĚNEK	33
2.3.1. SMĚNKA CIZÍ	33
2.3.1.1. Směnečná způsobilost	33
2.3.1.2. Účastníci směnečných vztahů vyplývající ze směny cizí	36
2.3.1.3. Náležitosti směny cizí	40
2.3.1.4. Podstatné náležitosti směny cizí	40
2.3.1.5. Některé další zápisy na směnce	50
2.3.2. SMĚNKA CIZÍ S MENŠÍM POČTEM ÚČASTNÍKŮ	50
2.3.2.1. Směnka cizí na vlastní řad výstavce	51
2.3.2.2. Zastřená směnka vlastní	52
2.3.2.3. Zastřená směnka vlastní na vlastní řad	52
2.3.2.4. Komisionářská směnka	53
2.3.3. SMĚNKA VLASTNÍ	53
2.3.3.1. Účastníci směnečných vztahů vyplývající ze směny vlastní	53
2.3.3.2. Podstatné náležitosti směny vlastní	54
2.3.3.3. Obligatorní (povinné) náležitosti směny vlastní	55
2.3.4. BLANKOSMĚNKA	59
2.3.4.1. Pojem blankosměny	59
2.4. SPOLEČNÉ VÝKLADY KE SMĚNKÁM	62
2.4.1. PŘEVODY SMĚNEČNÝCH PRÁV A ZÁVAZKŮ	62
2.4.1.1. Změny směnečných dlužníků	62
2.4.1.2. Změny v osobě věřitele ze směny	63
2.4.1.3. Rubopis	64
2.4.1.4. Blankotradice	68
2.4.2. ZAJIŠTĚNÍ SMĚNEČNÝCH PRÁV	69
2.4.3. SPLNĚNÍ SMĚNEČNÉ PLATEBNÍ POVINNOSTI	72
2.4.3.1. Splatnost směny	72

2.4.3.2.	Uspokojení směnečné pohledávky	73
2.4.3.3.	Předložení směnky k placení	73
2.4.3.4.	Směnečný postih	76
2.4.4.	SMĚNEČNÝ PROTEST, NOTIFIKACE, VYŠŠÍ MOC	77
2.4.4.1.	Směnečný protest	77
2.4.5.	PROMLČENÍ SMĚNEČNÝCH ZÁVAZKŮ	81
2.4.6.	SMĚNKA V PRAXI A JEJÍ MOŽNÝ VÝVOJ DO BUDOUCNA	82
3.	Závěr	85
4.	Seznam literatury a judikatury	87

1. Úvod

Tématem této diplomové práce je „Pojem a druhy směnek“, zejména se pokusím o vysvětlení právní povahy směnky jako cenného papíru a jejího místa v systému cenných papírů, a to za pomoci historické reflexe a stručným obecným výkladem jednotlivých druhů a forem cenných papírů, aby bylo zřejmé, jaké místo směnka v systému cenných papírů zaujímá.

Se směnkou se lze v současnosti celkem běžně setkat, zejména pak v každodenním obchodním styku, kde často slouží jako zajišťovací, ale i platební prostředek. Jelikož jsou směnky pravidelnou součástí našich životů, je dobré blíže se s tímto vysoce formálním a abstraktním právním institutem seznámit.

Je možné říci, že v období První republiky bylo využití směnečného práva a směnky velmi časté, vytvořila se i v rámci směnečného práva konstantní judikatura, která navazovala na právní teorii a praxi, která převládala ještě za období Rakouska-Uherska. V období od roku 1950 do roku 1989 nebyly v praxi směnky téměř vůbec využívány, tudíž nebyla potřeba soudních sporů vzniklých ze směnečných vztahů a došlo, a tak k přerušení vývoje judikatury týkající se směnečného práva. Po roce 1989 začaly být opět instituty směnečného práva v praxi využívány, směnečné práva, je v současné době předmětem zájmu mnoha autorů, ale i soudní praxe, která se v této oblasti neustále vyvíjí

Směnečné právo a směnky obecně jsou velmi širokou oblastí pro komplexní zpracování, tato práce si v žádném případě neklade za cíl jakési komplexní zpracování celé problematiky směnečného práva, ale pokusím se v ní pouze vysvětlit základní instituty neodmyslitelně spojené se směnečným právem, zejména pak podrobně charakterizovat jednotlivé druhy směnek, tj. směnku cizí a směnku vlastní, a to hlavně z pohledu účastníků, kteří do směnečných vztahů vzniklých ze směnky cizí nebo směnky vlastní vstupují a jelikož je směnka vysoce formálním institutem, budu se také podrobně

zabývat jednotlivými obsahovými náležitostmi směnky cizí i vlastní, jejich shodností a jejich vzájemných odlišností. V poslední části své práce se budu zabývat společnými výklady k oběma základním druhům směnek, zejména pak problematikou převodů směnek, jejich zajištění a uplatnění práv vzniklých ze směnečných vztahů.

Na tomto místě také považuje za nutné zmínit se o důvodech, které mě vedly k výběru tohoto tématu pro zpracování diplomové práce. Prvním důvodem byl můj zájem o cenné papíry obecně a jejich existence v praxi. Směnka je velmi atypickým cenným papírem a směnečné právo je do jisté míry svébytným právním odvětvím soukromého práva, které vykazuje řadu odlišností od ostatní odvětví soukromého práva. Druhým důvodem, proč jsem si toto téma vybrala, je skutečnost, že považuji za velmi přínosné a pro budoucí právní praxi za velmi užitečné seznámit se podrobně se směnečným právem a s jeho jednotlivými instituty, které jsou dnes zejména v obchodní praxi běžně využívány. Účastníci takových vztahů ani většinou nevědí, jaká práva a jaké povinnosti jim ze směnečného vztahu plynou, což může mít vzhledem k abstraktnosti a formálnosti směnek jak pro věřitele, tak i pro dlužníka někdy fatální důsledky. Doufám proto, že znalosti a zkušenosti získané při vypracování této práce najdou v mé budoucí profesi uplatnění.

2. Pojem a druhy směnek

2.1. Pojem a právní povaha cenných papírů

2.1.1. Historická reflexe

Je možné říci, že v nejobecnější rovině je cenný papír listinou, která ztělesňuje určitý nárok majitele proti vystavovateli této listiny. K takovému zobecnění došlo dlouhodobým historickým vývojem, jehož počátek je možné hledat již ve starověku, a to již v dobách vlády makedonského panovníka Alexandra Velikého. Už v této době začaly vznikat první listiny podobné cenným papírům, když někteří dlužníci byli nuceni svým věřitelům vystavovat dlužní listy, potvrzení, popř. jiným obdobným způsobem uznat svůj závazek vůči věřiteli. V dobách klasického římského práva došlo v oblasti cenných papírů došlo spíše k úpadku v rozvoji cenných papírů. Přesto však jsou z římského práva

známi instituty velmi podobné cenným papírům, a to tzv. tesserae¹, svědčící majiteli, které byly rozdávány mezi lid římský římskými císaři, a to jak tesserae na peníze, tak na rozličné plodiny nebo jako vstupenky do divadla, na nichž bylo vyznačeno pořadí, oddělení a číslo sedla. V Římě byl také znám institut obdobný dnešním šekům tzv. attributio nebo perscriptio², výše uvedený právní institut byl využíván římskými boháči, kteří svěřovali své peníze bankéřům k jejich úschově a správě a za tyto peníze dostávali poukazy. Ve zhruba stejném časovém období byly u Židů již známy listiny podobající se dnešním dluhopisům. Až v období raného středověku v Evropě došlo k mohutnějšímu rozvoji cenných papírů, a to zejména díky vlivům z Orientu a Malé Asie, které rozbily klasickou příliš formální koncepci jednotlivých institutů klasického římského práva. Jednalo se zejména o prudký rozvoj různých listin ztělesňující určitý nárok (např. vydávání úvěrových listů, kterými vládnoucí vrstva získávala prostředky určené většinou k vedené válce). V období 11. – 13. stol. jsou zaznamenány případy vydání tzv. generálních úvěrových listů, přičemž se prakticky jednalo o dílčí obligace, jejichž principem bylo, že dlužník rozdělil peněžní sumu, která se mu jevila jako potřebná na menší částky, a ty pak formou úvěru získával od různých svých poddaných i jiných osob (např. bankéřů), přitom se dlužník zavazoval tyto úvěry předem po určeném čase splatit a do té doby věřitelům vyplácet pravidelný úrok. Věřitel měl v případě generálních úvěrových listů v zásadě možnost, aby takový generální úvěrový list v případě vlastní potřeby, popř. i za účelem dosažení okamžitého zisku za úplat převedl na třetí osobu. Dlužník se dále zavazoval novému věřiteli převést všechna práva náležející původnímu věřiteli.

Ve středověku poté dosáhlo bankéřství velkého rozmachu, a to hlavně v bohatých kupeckých městech v Itálii a dále také v městech německé hanzы. Světští i církevní movití lidé odevzdávali své peníze obchodníkům, bankéřům k úschově, s tímto byly

¹ Viz Kotásek, J., Pokorná, J., Raban P. a kol., Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2003, 4 s

² viz odkaz výše

nutně spojeny poukazy na peníze takto uložené. Důsledkem výše uvedeného pak byly tzv. kvitance zeměpanské³.

Se šeky je pak možné se v podobě, jaké je známe dnes, setkat v Nizozemsku 16. století, kdy opět bohatí nizozemští zejména pak Amsterdamští obchodníci odevzdávali svoje peníze třetím osobám k úschově a správě, a to tím způsobem, aby třetí osoba za ně přebírala pohledávky od jejich zákazníků a platila za ně dluhy. Ze správců takto uložených finančních prostředků se pak vyvinuly zvláštní živnostníci tzv. pokladniční správci nebo také kassíři⁴. Kassíři pak za své mandanty zprostředkovávali placení, a to tím způsobem, že mandant vydával tzv. „kassierbriefe“, zpravidla na způsob kvitance, ve které vydavatel prohlašoval, že obdržel od svého pokladníka jistou sumu peněz. Takovouto listinu odevzdal kupec svému věřiteli, který od pokladníka jistou sumu peněz v ní určenou vyzdvihl oproti předložené kvitance.

Všeobecně se má však za to, že prvními skutečně cennými papíry v pravém slova smyslu byly směnky, jež byly hojně využívány zejména v severoitalských městských republikách. Směnky byly také první cenné papíry, se kterými se začalo obchodovat, takový obchod se uskutečňoval poblíž konzulárních domů, tzv. loggií. Jak bylo již uvedeno výše dalším hojně využívaným cenným papírem byl šek nebo jeho obdoba a s rozvojem námořního obchodu zejména v době velkých námořních objevů a s nimi souvisejícím rozšířením teritoriálního záběru v mezinárodním obchodním styku byl dokončen vývoj institutů jako jsou konosament a skladištní list.

S rozvojem právnických osob zejména korporací, pak vznikaly i další cenné papíry. Je možné říci, že v hrubých rysech byl vznik cenných papírů dokončen v 15. století, a pokud jde o korpórační cenné papíry jejich vznik byl v hrubých rysech dokončen později. S neustále rozvíjejícím se obchodem a se vzrůstající životní úrovní zaznamenal

³ ve 13. století zejména německá knížata převáděla cla a jiné poplatky, které jim příslušeli z měst, kterým vládli, na třetí osoby na věřitele. Zeměpanské kvitance (poukazy) pak svědčily v případech majiteli, ze současných institutů je možné tyto kvitance přirovnat k šekům

⁴ Viz Kotásek, J., Pokorná, J., Raban P. a kol., Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2003, 7 s

rozvoj cenných papírů velký rozmach, cenné papíry se stále více stávaly běžnou součástí lidského života.

Prozatím nejmladším nedokončeným impulsem pro rozvoj cenných papírů se stala možnost jejich dematerializace, tj. odstranění jejich hmotného substrátu, tj. listiny. Hmotný substrát cenného papíru byl však dlouho nedotknutelný a s jeho odstraněním se lze setkat až v souvislosti s řešením citlivých případů, kdy je cenný papír zničen, ztracen či odcizen. Dematerializaci cenných papírů si však postupem času vynutila praktická potřeba. Dříve převod cenného papíru bylo možné uskutečnit pouze tradicí, tj. fyzickým předáním, což zejména za situace, kdy byl takový cenný papír uložen u správce, znamenalo jeho vyzvednutí ze správy nebo úschovy, což způsobovalo někdy i nemalé zdržení při případném převodu nebo přechodu předmětného cenného papíru. Nový nabyvatel pak znovu musel předmětný cenný papír znovu uložit do úschovy, pokud ho nechtěl mít fyzicky u sebe. Oba účastníci takového obchodu podstupovali, každý svým dílem, riziko, vyvolané tím, že převáděný cenný papír není uložen⁵.

K výše uvedenému je však nutné dodat, že listinný cenný papír je vždy tak či onak skutečně cenný⁶. Představuje tedy určitou hodnotu a samotná jeho držba však s sebou přináší vždy to či ono riziko. Potřeba minimalizovat toto riziko dávala vzniknout specializovaným subjektům, jež takové riziko přebírali tím, že cenné papíry od jejich majitelů brali do úschovy, aniž pro ně samotné bylo takové riziko příliš velké. Osoba, která měla takový cenný papír v úschově, byla povinna vést přesnou evidenci cenných papírů, které má v úschově. Prodávající pak za dané situace vůbec nemusel cenný papír z úschovy vyzvedávat, kupující, resp. nabyvatel nemusel do úschovy ukládat, když ten, u koho byl cenný papír uložen, provedl pouze změnu majitele cenného papíru ve své evidenci, které se týkala předmětného cenného papíru. Zde je pak možné hledat předchůdce podoby zaknihovaného cenného papíru.

⁵ Viz Kotásek, J., Pokorná, J., Raban P. a kol., Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2003, 8 s

⁶ viz in Dědič J., Pauli J., Cenné papíry, Praha: Prospektrum, 1994 s 88 a násl.

Od výše uvedeného byl už jen „krůček“ k tomu, aby cenné papíry definitivně ztratily svou listinou podobu. Emitent si za situace popsané v předchozím odstavci přirozeně kladl otázku, proč vlastně cenný papír vůbec tisknout a nést náklady spojené s tiskem a jeho následnou úschovou, když by rozhodně bylo snazší oprostít cenný papír úplně od hmotného substrátu, tak se zrodila myšlenka dematerializovaného cenného papíru.⁷ Společné s listinným cenným papírem má zejména to, že je určitým záznamem či zápisem. Tento zápis je však jinde než na skutečném papíru, nachází se v evidenci, jejíž obsah z tohoto hlediska je možné označit jako sám cenný papír. Je však nezbytné si uvědomit, že k masovějšímu rozvoji zaknihovaných cenných papírů dochází až s rozvojem výpočetní techniky⁷.

K výše uvedenému nastínění historického vývoje cenných papírů je však ještě nutné dodat, že při vývoji cenných papírů a jejich rozdělení do určitých druhů sehrála velkou roli skutečnost, zda v cenném papíru bylo obsaženo jméno věřitele cenného papíru. Neuvedení osoby věřitele na cenném papíru, tedy skutečnost, že cenný papír svědčil vždy jeho majiteli, tj. bez ohledu na skutečnost, zda byl či nebyl původním věřitelem dlužníka, či uvedení jména prvního věřitele na cenném papíru s možností dále cenný papír převádět, umožnila širokou možnost jejich uplatnění v obchodním životě. Pro určení oprávněného věřitele z cenného papíru se již od středověku vyvíjely určité typické klauzule, ze kterých bylo všem na první pohled jasné, kdo může být oprávněným věřitelem z cenného papíru⁸.

⁷ Blíže k vývoji zaknihovaných cenných papírů viz in Dědič J., Pauli J., Cenné papíry, Praha: Prospektrum, 1994 s 88 a násl.

⁸ V historickém vývoji se tak vyvinuly tyto typické klauzule:

- a) klauzule na řad
- b) alternativní klauzule na doručitele
- c) prostá klauzule na doručitele

Ad a) Klauzule na řad vyjadřovala skutečnost, že věřitelem je osoba, která je na cenném papíru uvedena a dále pak všichni další, kteří získali cenný papír z vůle věřitele původního. Z výše uvedeného institutu se pak vytvořily cenné papíry na řad a s nimi spojený institut rubopisu (indosamentu).

Ad b) V případě druhé klauzule bylo na cenném papíru uvedeno jméno prvního věřitele, ovšem oprávněným k převzetí k plnění je buď sám tento první věřitel, nebo kterákoli jiná osoba, která listinu předloží, aniž by tato jiná osoba musela prokazovat, jakým způsobem listinu nabyla.

Ad c) Ve třetím případě se dlužník, aniž vůbec jmenuje původního věřitele, zavazuje zaplatit komukoliv, kdo listinu předloží, tzn. že majitel není povinen prokazovat převod práva či plnou moc od původního majitele.

Výše uvedené klauzule na cenných papírech, které se postupem doby vyvinuly, se používají s drobnými odchylkami i na současných cenných papírech a díky těmto klauzulím lze určit formu cenného papíru.

2.1.2. Vymezení základních pojmů a třídění cenných papírů

Jak bylo již uvedeno výše je v nejobecnější rovině možné charakterizovat cenný papír jako listinu, která ztělesňuje určitý nárok majitele proti vystavovateli této listiny. Avšak výše uvedené vymezení není přesné, a to zejména s ohledem na možnost existence cenného papíru v zaknihovaného podobě, který postrádá existenci hmotného substrátu⁹.

V právní nauce se obvykle rozlišuje pojem cenného papíru v širším a užším slova smyslu, přičemž se vychází z obecného pojmu „papír“. Slovo „papír“ je zde chápáno ne jako pouhý papírový substrát, ale jako jakákoli listina. Výše uvedené bylo možno dovodit i ze znění § 1 odst. 1 zák.č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění do nabytí účinnosti zák.č. 362/2000 Sb., kterým se mění zák.č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony, kde bylo uvedeno, že zákon o cenných papírech se vztahuje na taxativně vymezený výčet cenných papírů uvedený v § 1 odst. 1 zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech. Výše uvedené pak je možné zobecnit, tak že cenným papírem je listina, kterou za cenný papír prohlašuje zákon. Právní nauka rozumí pod pojmem „listina“ projev vůle učiněný v písemné formě bez ohledu na to, jakým písmem byl učiněn a na jakém substrátu (papír dřevěná destička, magnetický disk). Podle § 40 odst. 4 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník¹ je písemná forma úkonu zachována, je-li právní úkon učiněn telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení obsahu právního úkonu a určení osoby, která právní úkon učinila. V souladu s výše uvedeným ustanovením občanského

⁹ Právní pojem cenný papír resp. cenný papíry (Werthpapiere) poprvé významněji použito ve Všeobecném německém obchodním zákoníku (Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch, ADHGB), který byl jako všeobecný zákoník vyhlášen ve sbírce říšských zákonů pod č. 1/1863 ř.z. Zřejmě však jedinou zákonnou definicí pojmu cenný papír obsahuje švýcarská právní úprava, obsažená v článku 945 obligačního zákona ze dne 31.3.1911. Cenným papírem ve smyslu výše uvedeného obligačního zákona je každá listina, se kterou je právo spjato tak, že nemůže být listiny uplatněno ani převedeno na jiného. V ostatních evropských právních rádech je výklad pojmu cenný papír, resp. cenné papíry ponechán právní teorii a praxi.

zákoníku pak byl i § 1 odst. 2 zák.č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, do znění zák.č. 362/2000 Sb., ze kterého vyplývalo, že listinu může nahradit zápis do zákonem stanovené evidence. I zde však zůstává písemný projev vůle zachován, protože záznam za současného stavu techniky nemůže být jiný než písemný, bez ohledu na to, na jakém nosiči je učiněn.

Zák.č. 362/2000 Sb., kterým se mění zák.č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony, byl § 1 zák. č. 591/1992 Sb., změněn, a to tak, že zákon o cenných papírech se zejména vztahuje na cenné papíry tam uvedené, ale jejich výčet již není taxativní, ale pouze demonstrativní. Dále byl také změněn § 1 odst. 2 zákona o cenných papírech, a to tak, že na cenné papíry se vztahují ustanovení o věcech movitých, nestanoví-li zákon o cenných papírech jinak. Je možné říci, že listina, tak jak ji chápe právní teorie, je věcí movitou, a to i v případě, když má listina zaknihovanou podobu, protože hmotným substrátem je médium, v němž jsou „zaknihovány“, tj. autenticky evidovány ve středisku cenných papírů a nikoli, jak by mohlo být mylně vykládáno, potvrzení osvědčující jejich evidování. Právě pro výše uvedenou rozpornost právní povahy cenných papírů stanovil zák.č. 362/2000 Sb. (§ 1 odst. 2), že se cenné papíry řídí právním režimem věcí movitých¹⁰.

Na základě všech výše uvedených skutečností, je možné shrnout, že podstatou cenného papíru je písemný projev vůle (tzv. skripturní akt), avšak to, co činí z listiny cenný papír, jsou právní důsledky, které jsou s tímto skripturním aktem spojeny. Tyto důsledky spojené se skripturním aktem způsobují „cennost“ papíru. Předpokladem však je, že se jedná o platný projev vůle, tj. projev, který byl učiněn v souladu s § 37 a násl. občanského zákoníku, tj. projev vůle musí být učiněn zejména svobodně a vážně, vůle též musí být prostá omylů a tísňe a projev vůle musí být určitý a srozumitelný.

Podstatnou širšího pojetí je tedy právě skutečnost, že právo může být uplatněno, převedeno a vůbec trvá jen společně s listinou. Naopak užší pojetí cenného papíru

¹⁰ Blíže viz Knappová M., Švestka J. a kolektiv, Občanské právo hmotné 1, 3.vydání, Praha ASPI Publishing, s.r.o. 2002

vychází z teorie cenného papíru jako pouze takového písemného projevu vůle, že právo z něj vycházející je převoditelné pouze listinou. Podle užšího pojetí jde o cenný papír pouze tehdy, jestliže převod práva spjatého s listinou je prováděn buď prostým předáním, tedy tradicí listiny, kdy společně s listinou přejde i právo s ní spojené nebo předáním s tzv. indosací listiny. Podle tohoto pojetí jsou cennými papíry pouze papíry na doručitele (papíry au porteur) a cenné papíry na řad (ordre-papíry). Směnky jsou cenné papíry na řad, s výjimkou případů, kdy je na směnce uvedena tzv. rektadoložka např. „nikoli na řad“, pak je směnka cenným papírem na jméno.

Se skripturními akty mohou být spojeny různé právní důsledky, podle toho, jaké důsledky spojuje právo se skripturním aktem, se zpravidla rozlišují:

- a) papíry deklaratorní, tj. takové písemné projevy vůle, které nejsou nezbytným předpokladem vzniku nebo trvání určitého práva. Mají především formálně právní význam, protože existenci práva zpravidla pouze potvrzují, ale právo existuje nezávisle na nich.
- b) legitimační papíry, cenné papíry, které nezakládají práva ani nepotvrzují existenci práva, ale slouží pouze jeho legitimace výkonu určitého subjektivního práva pro toho, kdo tento papír předloží. Obsah legitimace je buď v papíru uveden (např. talóny) nebo je legitimace bezobsažná. Legitimace obsažená v cenném papíru je buď jednostranná nebo dvoustranná. Legitimační papíry pak mohou být přenosné nebo nepřenosné.
- c) konstitutivní papíry, tj. takové písemné projevy vůle, které jsou nezbytným předpokladem vzniku subjektivních práv a povinností (např. směnky, šeky, akcie, dluhopisy)¹¹.

2.1.3. Kritéria třídění cenných papírů

Hlediska, podle kterých můžeme uvádět kritéria pro třídění cenných papírů, jsou nejrůznější. V § 1 odst. 1 zák.č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, jsou uvedeny druhy

¹¹ Konstitutivní cenné papíry je možné rozlišovat podle toho, zda písemný projev vůle je nezbytný jen pro vznik práv a povinností, ale i pro jejich výkon a zánik (osud). Konstitutivní cenné papíry, které způsobují pouze vznik práv a povinností bez vlivu na jejich osud, jsou označovány jako nedokonalé cenné papíry. Konstitutivní cenné papíry, se kterými je spojen nejen vznik, ale i osudy práv a povinností, jsou nazývány jako cenné papíry dokonalé.

cenných papírů, na které se zákon o cenných papírech vztahuje, je možné říci, že tyto cenné papíry se v praxi nejčastěji objevují. Ale jak bylo již uvedeno výše, tento výčet je po přijetí zák.č. 362/2000 Sb., pouze demonstrativní. Zákon o cenných papírech tedy jako cenné papíry příkladmo uvádí: akcie, zatímní listy, poukázky na akcie, podílové listy, dluhopisy, investiční kupóny, kupóny, opční listy, směnky, šeky, náložné listy, skladištní listy a zemědělské skladní listy.

2.1.3.1. Třídění cenných papírů z hlediska podoby

Podobou cenného papíru zákon rozumí o cenných papírech technické provedení, v němž existuje skripturní akt, se kterým jsou spojena zákonem stanovená práva. Z hlediska podoby se rozlišují cenné papíry listinné a zaknihované. Cenný papír je listinný, pokud je skripturní akt zachycen na samostatném hmotném nosiči a vlastní skripturní akt učinil emitent cenného papíru. Zaknihovaný cenný papír je, pokud skripturní akt zachycen pouze v zákonem stanovené evidenci, takže skripturní akt činí ten, kdo vede tuto evidenci, nikoliv emitent cenného papíru, avšak na základě požadavku emitente nebo jím zmocněné osoby. Zákon o cenných papírech ve znění do nabytí účinnosti zák.č. 257/2004 Sb., v § 1 odst. 5 stanovil taxativní výčet cenných papírů, které mohly mít zaknihovanou podobu, byly to tyto cenné papíry: akcie, poukázky na akcie, podílové listy, dluhopisy, investiční kupóny, kupóny a opční listy. Zákonem č. 257/2004 Sb., byl, kromě jiných ustanovení zákona o cenných papírech, ustanovení § 1 odst. 5 zákona o cenných papírech zrušen, úprava zaknihovaných cenných papírů je nyní obsažena v zákoně 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu. Směnky mají v současné době výhradně podobu listinou.

2.1.3.2. Třídění cenných papírů z hlediska formy

Z hlediska formy cenných papírů zákon o cenných papírech rozlišuje cenné papíry na doručitele, na řad nebo na jméno. Zákon může určit, že lze cenný papír vydat jen / v některé z výše uvedených forem (ust. § 3 zák.č. 591/1992 Sb., o cenných papírech).

Pro listinné cenné papíry na doručitele (majitele) je charakteristické, že osoba, které patří práva spojená s cenným papírem, není uvedena v textu listiny. Oprávněnou osobou je tak držitel listiny a k jejímu převodu dochází pouhým předáním listiny nabyvateli. Z výše uvedeného je zřejmé, že práva inkorporovaná do listiny může vykonávat ten, kdo listinu drží, takové osobě je zavázaná osoba povinna plnit.

Zaknihované cenné papíry na doručitele (majitele) jsou cenné papíry, na kterých není uvedena osoba, které patří práva spojená s cenným papírem. Jejich převoditelnost stejně jako u listinných cenných papírů na doručitele (majitele) nemůže být omezena, avšak jejich výhodou oproti listinným cenným papírům na doručitele (majitele) je možnost, alespoň částečné kontroly převodů takových cenných papírů ze strany emitenta, příp. povinného z cenného papíru, protože, každý převod zaknihovaného cenného papíru je zachycen v záznamech příslušné evidence zaknihovaných cenných papírů. Povinný má tak poměrně velkou jistotu, že plní osobě oprávněné z předmětného cenného papíru na doručitele (majitele).

Listinné cenné papíry na řad (ordrepapíry) a listinné cenné papíry na jméno (rektapapíry) bývají v literatuře označovány společným názvem (společným názvem) jako papíry jménu svědčící, a to z důvodu, že osoba oprávněná uplatňovat práva spojená s cenným papírem musí být uvedena v textu listiny. Zavázaná osoba se svého závazku zproští, jen když plní osobě, v cenném papíru uvedené, nebo osobě, na níž byl listinný cenný papír zákonem stanoveným způsobem převeden. Listinné cenné papíry na řad (ordrepapíry) a listinné cenné papíry na jméno (rektapapíry) se však od sebe zásadně liší mechanismem převodu práv, která jsou s cenným papírem spojena¹². Směnka má v praxi ve své nejobvyklejší formě je cenným papírem na řad, při uvedení rektadolozky může mít i formu cenného papíru na jméno.

¹² Práva spojená s ordrepapíry se převádějí zvláštním písemným prohlášením na papíru, které je na rubu cenného papíru nebo na jeho přívěšku. Toto prohlášení se označuje jako rubopis neboli indosament. Práva spojená se zákonným ordrepapírem, který obsahuje rektadolozku, je možno převádět pouze postoupením pohledávky. Práva spojená s cennými papíry na jméno, pokud jsou vůbec převoditelná, lze převádět pouze obecnou občanskoprávní cestou, a to dohodou o postoupení práv (cesi) podle § 524 a násl. občanského zákoníku

2.1.3.3. Třídění cenných papírů z hlediska oběhuschopnosti (mobility)

- a) **zastupitelné a nezastupitelné** – podle § 2 odst. 1 zákona o cenných papírech, jsou-li papíry stejného druhu vydány stejnou osobou ve stejné formě a vznikají z nich stejná práva a povinnosti, jde o zastupitelné cenné papíry. Pokud cenný papír nespĺňuje shora stanovené podmínky, pak je nezastupitelný. Typickým nezastupitelným cenným papírem je směnka.
- b) **cenné papíry cirkulační, úložné, spekulaci** – cenné papíry cirkulační slouží k snadné změně oprávněné osoby, jsou určeny k oběhu, jejich pojmovým znakem je, že mohou být rychle a bez formalit převedeny na jinou osobu. Cenné papíry úložné jsou takové cenné papíry, které jsou využívány k uložení volných peněžních prostředků stálým úročením, obvykle mají formu cenných papírů na jméno (např. dluhopisy). Cenné papíry spekulaci jsou takové cenné papíry, které poskytují majiteli předem neodhadnutelný výnos, obvykle se jedná o podíl na zisku.
- c) **cenné papíry obchodovatelné a neobchodovatelné** – Podle toho, zda je cenný papír vhodným předmětem obchodování či nikoliv, se rozlišují obchodovatelné a neobchodovatelné cenné papíry. Předmětem obchodování budou obvykle logicky cenné papíry, které mohou rychle a snadno změnit majitele, což je pojmovým znakem cenných papírů na doručitele (majitele) anebo cenné papíry na řad, všeobecně lze říci, že obchodovatelnými cennými papíry budou cenné papíry cirkulační¹³. Ostatní cenné papíry, tedy cenné papíry na jméno jsou považovány za cenné papíry neobchodovatelné.
- d) **cenné papíry hromadné a individuální** – hromadné cenné papíry jsou prakticky totožné se zastupitelnými cennými papíry, protože se jedná o cenné papíry, které lze vydat ve velkém počtu, tj. hromadně, s tím, že takto vydané cenné papíry si zachovávají stejné vlastnosti. Obvykle jde o akcie, zatímni listy, podílové listy a dluhopisy. Individuální cenné papíry se vydávají obvykle v počtu

¹³ Obchodovatelné cenné papíry se pak dále rozdělují na veřejně obchodované (kótované) a cenné papíry neveřejně obchodované (nekótované). Cenné papíry kótované jsou takové cenné papíry, s nimiž lze obchodovat na burze cenných papírů nebo na obdobném organizovaném trhu cenných papírů (např. RM-systém) v souladu se zákonem č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu.

jednoho nezaměnitelného kusu, jedná se tedy hlavně o směnky, šeky, cestovní šeky, konosamenty.

Výše uvedená kritéria třídění cenných papírů patří mezi základní a nejdůležitější, avšak považují za nutné se zmínit ještě o dalších kritériích třídění cenných papírů, aby byl výklad o nich kompletní.

2.1.3.4. Další kritéria třídění cenných papírů

- a) **třídění cenných papírů z hlediska hospodářského důvodu** (cenné papíry abstraktní a kauzální) – abstraktní cenné papíry jsou takové cenné papíry, ve kterých není uváděn hospodářský důvod (kauza). Typickými abstraktními cennými papíry jsou směnky a šeky. Kauzální cenné papíry jsou tedy takové cenné papíry, ve kterých je uveden jejich hospodářský důvod. Jsou jimi zejména akcie, zatímni listy a dluhopisy.
- b) **třídění cenných papírů podle práva, a o němž jsou zřízeny** (cenné papíry hlavní a vedlejší) – Cenné papíry jsou zřízeny o hlavním právu (základním právu), jsou to např. akcie, zatímni listy, dluhopisy. Vedlejší cenné papíry jsou zřizovány k právu na jednotlivé opakující se výnosy či požitky, které vyplývají ze základního práva. Vedlejšími cennými papíry jsou zejména kupóny, které jsou obecně upraveny v § 12 zák.č. 591/1992 Sb., o cenných papírech.
- c) **třídění cenných papírů podle emitenta** (cenné papíry soukromé nebo veřejné) – toto třídění vyplývá z povahy emitenta, přičemž veřejnými cennými papíry jsou takové cenné papíry, jejichž výstavcem je veřejnoprávní korporace, tj. stát nebo svazky územní samosprávy (např. státní dluhopisy, komunální obligace). Z výše uvedené je zřejmé, že v případě soukromých cenných papírů, je emitentem osoba jiná než veřejnoprávní korporace.
- d) **třídění cenných papírů podle charakteru práva, které cenný papír inkorporuje** (cenné papíry věcněprávní, obligační a podílnické) – cenné papíry věcněprávní jsou takové cenné papíry, které ztělesňují věcné právo, zejména vlastnické, popř. zástavní (např. zástavní právo zasilatele podle § 608 obchodního zákoníku). Za věcně právní cenné papíry jsou obvykle označovány

skladní listy (warranty) a náložné listy. Cenné papíry obligační v sobě inkorporují subjektivní závazkové právo na zaplacení peněžité částky (směnky) anebo z nich vyplývá právo dodat určité zboží. V podílnických cenných papírech je inkorporováno právo buď na účasti na určitém majetku (např. podílové listy) nebo právo na podnikání (např. zatímní listy a akcie)

- e) **třídění cenných papírů podle účinků vydání cenného papíru** (cenné papíry konstitutivní a deklaratorní) – cenné papíry, pokud je jejich vydání předpokladem vzniku práv s cenným papírem spojených, je konstitutivním cenným papírem. Když však v cenném papíru ztělesněno právo, které existovalo již před vydáním cenného papíru, jedná se o cenné papíry deklaratorní. Deklaratorním cenným papírem je např. akcie, protože akcionář může uplatňovat svá práva vůči akciové společnosti, i když akcie ještě nebyla vydána. Typickým příkladem konstitutivního cenného papíru je pak směnka.

Existuje ještě několik dalších kritérií, podle kterých je možné dělit cenné papíry, avšak shora uvedená kritéria třídění cenných papírů patří mezi ty nejzákladnější, podrobný rozbor jednotlivých hledisek třídění cenných papírů není ani úkolem této diplomové práce¹⁴.

2.1.4. **Prameny právní úpravy cenných papírů**

Mezi obecné právní prameny týkající se právní úpravy cenných papírů patří zejména zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Jako prameny právní úpravy cenných papírů je samozřejmě nutné zařadit i zvláštní prameny úpravy cenných papírů, tj. právní předpisy, které upravují jednotlivé druhy cenných papírů, a to zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech, zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, zákon č. 307/2000 Sb., o zemědělských skladních listech a zemědělských veřejných skladech a o změně některých souvisejících zákonů, upravující zemědělské skladní listy, zákon č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na

¹⁴ Blíže k tomu viz in Dědič J., Pauli J., Cenné papíry, Praha: Prospektrum, 1994

jiné osoby, zákon č. 219/1995 Sb., devizový zákon. Dalším zákonem, který je možné zahrnout do pramenů práva úpravy cenných papírů je zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu. Výše uvedený výčet zákonů, které jsou prameny úpravy cenných papírů, není úplný, ale výše uvedené zákony jsou dle mého názoru nejdůležitějšími prameny právní úpravy cenných papírů v České republice.

Výklad, který byl podán ohledně cenných papírů není komplexní, avšak jistě postačuje pro pochopení samotného pojmu cenný papír a pro představu, jak je možné cenné papíry třídit. Výše uvedený výklad o cenných papírech pak měl zejména přiblížit postavení směnky v rámci systému cenných papírů, a to jak v současnosti, tak za pomoci historické reflexe i v minulosti.

2.2. Historický vývoj směnek a směnečného práva

2.2.1.1. Vývoj směnky

Jak bylo již naznačeno výše je překvapivé, že vývoj směnečného práva a práva cenných papírů započal již ve starověku, avšak v dobách římských nebyly instituty obdobné cenným papírům, mezi které řadíme i směnky, prakticky vůbec využívány. Výše uvedené bylo dáno celkovou právní a politickou situací ve starověkém Římě, někteří autoři pak spatřují předchůdce směnky v římských listinách sepsované před notářem a svědky. Dále je pravdou, že Římané znali formální, ale i abstraktní kontrakty (smlouvy)¹⁵, které mohly být též „prapředky“ některých cenných papírů, zejména pak směnek.

Všeobecně však převládá názor, že listiny obdobné dnešním směnkám (tzv. cambium) se poprvé objevují ve 12. století v severoitalských městských republikách. Je zřejmé, že vznik listin obdobných dnešním směnkám je nerozlučně spojen s rozvojem obchodu, resp. s rozvojem mezinárodního obchodu a s měnovou roztržičností, která ve středověku v Evropě panovala. Směnka byla ideálním prostředkem ke zdolání překážky, ve formě rizika cestování do ciziny s hotovými penězi. Kupec, který ve středověku cestoval do

¹⁵ Blíže viz in Kincl, J. – Skřejpek, M.: Římské právo, 2 vydání, Praha, C.H. Beck 1995 s 215 a násl.

cizího města, nemusel díky směnce směňovat místní měnu za cizí a nemusel ani cestovat někdy i s dosti velkou hotovostí a vystavovat se riziku ztráty nebo jejího odcizení. V praxi to fungovalo tak, že kupec obdržel oproti domácí měně od svého bankéře (tzv. kamparosa)¹⁶ příslib, že buď on sám nebo jeho obchodní partner v platebním místě v platebním místě zaplatí určenou částku přímo obchodníkovi nebo na jeho řád, tj. té osobě, kterou tento věřitel určí. Kupec se tedy vydával na cestu vybaven listinou, která mu byla příslibe, že v příslušném místě obdrží sumu v tamní měně. Je možné říci, že v počátcích svého vývoje plnila směnka funkce, které dnes přísluší cestovním šekům. Z výše uvedené tedy vyplývá, že starší je směnka vlastní, tedy jako abstraktní písemný příslib vystavovatele zaplatit určitou peněžitou sumu. Avšak velmi záhy se začíná objevovat i možnost, aby směnka byla zaplacená nejen uvedenému remitentovi na jeho příkaz (ordre), ale i na příkaz osoby, kterou tento remitent na směnce určí. Právě funkce směnky, jako prostředku placení na značné vzdálenosti a do cizích míst, vedla postupně ke vzniku směnky cizí. Ze severoitalských městských republik se institut směnky rozšířil do Německa, Nizozemí a Francie, ale i do dalších obchodních center Evropy.

Je však nutné poznamenat, že přechod z původní směnky vlastní ke směnce cizí ve formě příkazu (assignace) je nejasný. Vysvětlení může být následující: Žádný z bankéřů (kampsorů) samozřejmě neměl svou pobočku v každém obchodním místě a musel proto nutně využívat služeb některého ze svých obchodních partnerů, který byl schopen směnku v příslušném místě proplatit. Aby majitel směnky bez problémů obdržel plnění, začali bankéři vydávat ke směnce zvláštní doprovodnou listinu. Tento původně průvodní dopis k směnce vlastní však postupně přebíral na sebe stále více podobu samostatného závazku, který podmínky, za kterých mělo být placeno, vyjadřoval přesněji a úplněji než samotná směnečná listina. Význam této poukázky (tohoto průvodního dopisu) stále převažoval, až bylo upuštěno od vydávání směnky vlastní, a když se postupně prosadily žaloby vycházející z odpovědnosti výstavce této listiny, byla v zásadě již směnka cizí uznána jako skutečná směnka. Tyto listiny byly označovány jako směnky vydané, také

¹⁶ ¹⁶ Blíže k vývoji směnky Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2. vydání. Praha, C. H. Beck 1997, s 1 a násl.

tažené (litterae tractae)¹⁷, odtud dodnes někdy používaný termín pro cizí směnku „trata“. Takto zformulovaná směnka cizí se objevuje již ve 13. století. Později pak přistupuje k této listině i institut akceptu, tedy výslovného prohlášení trasáta na směnce, že se směnku skutečně zavazuje zaplatit. Vývoj směnky pak dále pokračoval a nejpozději v 17. století se ustálil obecně také institut indosamentu, jako nástroj převodu směnky. Indosamentem byl vývoj směnky v hrubých rysech v podstatě uzavřen¹⁸.

2.2.1.2. Vývoj právní regulace směnky obecně

Jak bylo již uvedeno výše, římskému právu byla nejen směnka, ale i cenné papíry obecně prakticky neznámé. Vývoj právní úpravy zde tedy neměl, na rozdíl od smluvního práva, možnost navazovat na římské právo prostřednictvím recepcce. Právní regulace směnky probíhala samozřejmě původně jako zvykové právo, a to přirozeně jen jako právo místní, tedy vznikaly diferencované jen místně platné normy. Již ve 14. století lze zaznamenat pokusy o písemné zachycení směnečného práva prostřednictvím směnečných řádů (např. soustavná právní úprava směnky byla obsažena v právním předpisu ve Francii v Ordonance de commerce z roku 1673).

Se vznikem národních států v rámci Evropy se konstituují samozřejmě i samostatné národní úpravy směnečného práva. I přes tuto roztržitost lze přece jen konstatovat, že vývoj směnečného práva zkoncentroval do tří základních systémů. Jednalo se o oblast směnečného práva francouzského, která zahrnovala oblast Francie, Španělska a Nizozemí. Právní úprava směnečného práva francouzského byla založena na Code de commerce (1807), který zahrnoval i úpravu směnky. Další oblastí byla, ale i v dnešní době je, oblast anglosaského práva (zejména Velká Británie), kde směnečné právo vychází z Bill of Exchange Act z roku 1882, kterým bylo kodifikováno dosavadní zvykové právo v Anglii. Třetím systémem směnečného práva je právo používané v rakousko-německé oblasti, která zasáhla teritoriálně i oblast střední Evropy, Skandinávie, ale i oblast Balkánu s výjimkou Řecka a oblast Ruska. První významnější

¹⁷ ¹⁷ Blíže k vývoji směnky Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2. vydání. Praha, C. H. Beck 1997, s 1 a násl.

¹⁸ viz odkaz výše

unifikace směnečného práva v rakousko-německé oblasti proběhla po konferenci v Lipsku v roce 1847. Této konferenci se zúčastnili zástupci z většiny tehdejších německých států a Rakouska. Výsledkem konference v Lipsku byl pak Směnečný řád, jehož základem byl návrh Pruska. Je možné říci, že konference v Lipsku byla prvním unifikačním pokusem evropského směnečného práva. Mezi hlavní propagátory unifikace směnečného práva je dle Prof. JUDr. Gustava Švambergu nutné zařadit alespoň tyto osoby, korporace a sjezdy: „Acaria de Serionne z polovice 18. stol., německý právnícký sjezd z r. 1872, porady Assotiation for reform and codification of the law of nations z r. 1876-78, na nichž bylo vypracováno 27 tak zv. Brémských pravidel, návrhy Institut de droit International z r. 1882 a 1885, obchodní komoru ve Veroně a nejstarší obchodnictva berlínského, jichž pamětní spisy předloženy mezinárodnímu kongresu obchodních komor v Miláně r. 1906, resoluce německého říšského sněmu z r. 1907, výzvu italské poslancecké sněmovny z 15. května 1908 ku vládě, výzvu německé a italské vlády k vládě nizozemské a pozvání všech států účastnících se II. haagské mírové konference na konferenci směnečného práva tamtéž¹⁹.

První reálné výsledky unifikace přinesla až konference v Haagu, kterou svolala nizozemská vláda. Konference jednala v letech 1910-1912 a došla se shody v oblasti kontinentálního práva, tzn. do jisté míry se podařilo sladit francouzský a rakousko-německý systém směnečného práva. Na konferenci byl zpracován Jednotný směnečný řád (Règlement uniforme sur la lettre de change et le billet à ordre). Jednotný směnečný řád však neměl tu odezvu, kterou jeho autoři od něho očekávali. Poté unifikační tendence přerušila První světová válka. Přesto myšlenka unifikace směnečného práva nezapadla a z popudu Společnosti Národů byla připravována nová jednání o unifikaci. Tyto přípravné práce navázaly na přijatý Jednotný směnečný řád z roku 1912, na základě něho byl pak zpracován i materiál pro konferenci o sjednocení směnečného práva, která se konala v Ženevě od 13. května do 7. června 1930. Jednání na konferenci se účastnilo celkem 31 států, mezi nimi i Československá republika (na práci konference

¹⁹ Viz in Švamberg G., Naše jednotné směnečné právo, Praha 1941, tiskem a nákladem firmy V.Palásek a Frant. Kraus, v Praze I., Mariánské nám. Čp. 159

se významně podílel i prof. dr. Karel Hermann-Otavský, patřící tehdy mezi naše přední vědce obchodního práva).

Jednání konference se setkala se značným úspěchem dosud nepřekonaným. Podařilo se sjednat a dne 7.června 1930 podepsat celkem tři úmluvy. První z nich je tzv. úmluva o jednotném směnečném zákoně (Convention portant loi uniforme sur les lettres de change et billets à ordre, Convention providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes). Jednotný směnečný zákon však není obsažen přímo v této úmluvě, ale tvoří přílohu č. 1 této úmluvy, která má 78 článků rozvržených na dva tituly, z nichž čl. 1.-74. pojednávají o směnce cizí a čl. 75-78 pojednávají o směnce vlastní. Úmluva o jednotném směnečném zákoně obsahuje ještě další doplněk, a to přílohu č. 2 obsahující seznam výhrad (reserv) o 23 člancích. Samotná úmluva o jednotném směnečném zákoně obsahuje pouze XI článků, obsahující pouze závazek smluvních států k uzákonění jednotného směnečného zákona s případnými modifikacemi podle přílohy č. 2, buď v jednom z původních textů nebo v jejich národních jazycích. Tato úmluva je nejvýznamnější, z účastníků ji podepsalo 26 zemí. Druhá úmluva se označuje jako úmluva o střetech (kolizi) zákonů (Convention Destinée à régler certains conflits de loi en matière de lettres de change et de billets à ordre, Convention for the Settlement of Certain Conflicts of Laws in connection with Bills of Exchange and Promissory Notes), má 20 článků a nemá žádné přílohy. Její první článek obsahuje závazek smluvních stran řešit střety směnečných zákonů používáním směnečných pravidel obsažených v dalších člancích. V člancích 2-9 jsou obsažena vlastní kolizní pravidla s připuštěním určitých výhrad. Články 11-20 obsahují pravidla o ratifikaci úmluvy a možnosti přístupu dalších států. Třetí úmluva je úmluva označována jako úmluva o směnečných poplatcích (Convention relative au droit de timbre en matière de lettres de change et billets à ordre, Convention on the Stamp Laws in connection with Bills of Exchange and Promissory Notes) obsahuje 10 článků, první z nich obsahuje materiální závazek smluvních států směřující k tomu, aby platnost směnečných závazků a výkon práv nemohly být učiněny závislými na zachování poplatkových předpisů. Je zajímavé, že tuto úmluvu nepodepsalo Řecko, které předchozí dvě signovalo, ale k této smlouvě

přistoupila Velká Británie, která ač byla účastníkem konference, předchází dvě úmluvy nepodepsala.

Ženevské konference o směnečném právu se zúčastnilo celkem 31 států, 7. června 1930 podepsalo všechny tři úmluvy 25 států, mezi nimi i Československá republika, jak bylo uvedeno výše. Řecko podepsalo pouze první dvě úmluvy a Velká Británie pouze třetí úmluvu. Ženevské směnečné právo je dodnes s určitými modifikacemi rozšířeno v celosvětovém měřítku, jako převažující unifikace směnečného práva. Je tomu tak, hlavně proto, že i státy, které úmluvy neratifikovaly, přesto fakticky zásady ženevského směnečného práva inkorporovaly do svého právního řádu. Je možné říci, že mimo ženevskou směnečněprávní oblast zůstaly jen státy anglosaské právní oblasti.

Zatím posledním pokusem o celkovou unifikaci směnečného práva, tj. pokus o překonání rozdílů ženevského a anglosaského směnečného práva proběhl na půdě Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo (UNCITRAL). Tento pokus byl však neúspěšný, protože mezi směnečným právem ženevským a angloamerickým jsou v současné době tak velké rozdíly, než které je možné prozatím překonat²⁰.

2.2.1.3. *Vývoj právní regulace směnky v České republice (resp. v Československu)*

Je možné se domnívat, že poté co došlo ke konsolidaci směnky především v severní Itálii a Německu, pronikl institut směnky k do Čech. K první regulaci směnky došlo až za Marie Terezie, a to patentem z 1. října 1763, kterým byl do právního řádu zakotven Směnečný řád pro území celého tehdejšího Rakouska. Směnečný řád převzal a zobecnil jednotlivá zvyková pravidla týkající se směnečného práva. Směnečným řádem byly zřízeny i směnečné a obchodní soudy v Praze, Brně a Opavě, jejichž úkolem bylo zejména prosadit v praxi zásady Směnečného řádu.

Jak bylo uvedeno výše bylo Rakousko účastníkem konference v Lipsku v roce 1874. Podílelo se i na redakci na konferenci Lipsku přijetém Směnečném řádu, který byl zaveden císařským patentem č. 51/1850 ř.z.

²⁰ viz in Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2. vydání. Praha, C. H. Beck 1997

Po ustanovení samostatné Československé republiky 28. října 1918 nedotklo se působnosti Směnečného řádu z roku 1850 v pozdějších znění, neboť byl Směnečný řád spolu s jinými právními předpisy Rakouska převzat do československého právního řádu, tzv. recepční normou zák.č. 11/1918 Sb. Je však nutné dodat, že Směnečný řád z roku 1850 platil pouze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi platilo směnečné právo uherské podle směnečného zákona z r. 1876. Proto, aby byl odstraněn dualismus směnečného práva, byl dne 13. prosince 1927 přijat zákon směnečný, uveřejněný pod č. 1/1928 Sb., tento zákon ve své době představoval relativně kvalitní právní úpravu směnečného práva, který vycházel z doktríny rakousko-německého směnečného práva s přihlédnutím k výsledkům haagské konference.

Předválečné Československo bylo účastníkem Ženevské konference konané v roce 1930, avšak zásady ženevského směnečného práva pronikly do českého právního řádu až v rámci doby nesvobody, kdy přijala protektorátní vláda dne 19. prosince 1940 vládní nařízení č. 111/1941 Sb., kterým byl na území protektorátu Čechy a Morava zaveden jednotný směnečný řád. Vládní nařízení nabylo účinnosti 1. června 1941, s tím, že je velmi zajímavé, že když vezeme do úvahy dobu, za které toto nařízení bylo vydáno. Nařízení vlády se vztahovalo pouze na směnky vydané od 1. června 1941, pro směnky vydané do 31. května 1941 platil i nadále zákon č. 1/1928 Sb., s výjimkou ustanovené o protestu a umořování směnek.

V rámci tzv. právnícké dvouletky, která probíhala v letech 1950 – 1952, byl mimo jiné významné prameny práva (např. občanský zákoník) dne 20.12.1950 přijat i zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, který nabyl účinnosti dnem 1.1.1951. Tímto zákonem pozbyl platnosti jak stále platný zák. 1/1928 Sb., tak i vládní nařízení č. 111/1941 Sb., tak i zákon směnečný č. 255/1941 Sl.z, který byl přijat dne 20.11.1941 (účinnosti nabyt až 1.7.1942) Sněmem Slovenské republiky. Z výše uvedeného je zřejmé, že zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, odstranil do té doby velký problém právního dualismu směnečného práva na území Československa. Ústavním zákonem České národní rady č. 4/1993 Sb., o opatření souvisejících se zánikem České a

Slovenské Federativní Republiky se stal zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový součástí právního řádu České republiky.

2.2.2. Prameny směnečného práva České republiky

Základním pramenem směnečného práva je již po více než padesát let zákon č.191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový (dále také je ZSŠ). Tento zákon v sobě slučuje, jak napovídá jeho název, dvě právní úpravy, které do jeho vydání byly tradičně upraveny samostatnými zákony, a to úpravu směnek (směnečného práva) a úpravu šeku (šekového práva). Sloučení směnečné i šekové právní úpravy do jednoho zákona klade zvláštní požadavky na řešení systematiky zákona. ZSŠ je primárně rozdělen do tří článků, z nichž Čl. I (SMĚNKA) pojednává o směnce cizí i vlastní, protestaci směnky a mezinárodním právu směnečném, Čl. II (ŠEK) v sobě zahrnuje úpravu šekového práva včetně kolizních ustanovení mezinárodního šekového práva a Čl. III (USTANOVENÍ SPOLEČNÁ) upravuje některé otázky společné pro šeky a směnky, tyto otázky zasahují do otázek vztahujících se k dalším právním předpisům, např. právní otázky promlčení, otázky týkající se právních úkonů. Největší zvláštností ZSŠ je ovšem to, že každý článek má samostatně číslovaná ustanovení (paragrafy), tzn. že např. čísla §§ 1 až 11 jsou v zákoně směnečném a šekovém obsažena třikrát, což může v praxi působit určité problémy při citaci jednotlivých ustanovení ZSŠ.

Jak bylo již uvedeno výše zákon směnečný a šekový vychází ze ženevských úmluv přijatých 7. června 1930, je možné říci, že se prakticky jedná o jejich inkorporaci do právního řádu České, resp. Československé republiky.

Další „zvláštností“ zákona směnečného a šekového je to, že za dobu své platnosti, resp. účinnosti, což je doba delší než 50 let, byl pouze jednou novelizován, a to zákonem 29/2000 Sb., který pozměnil ustanovení v Čl. I § 45 odst. 5 a Čl. II § 42 odst. 5. ZSŠ. Je možné konstatovat, že důvodem proč nebyl zákon směnečný a šekový za celou dobu své platnosti téměř vůbec novelizován, je že tento zákon obsahuje zcela standardní úpravu směnečného a šekového práva, tj. mezinárodně unifikovanou úpravu, avšak je nutné připustit, že některé změny by mohly být v ZSŠ provedeny. Dalším důvodem,

proč nebyl tento zákon výrazně měněn zejména v době do r. 1989, je ten, že v podmínkách, které zde byly za doby totality, nebylo v praxi téměř vůbec možné tento zákon aplikovat, tudíž nebylo ani žádoucí ho jakkoli měnit. I přes výše uvedené je možné zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, možné hodnotit jako jednu z nejzdařilejších právních norem soukromého práva.

Co do svého charakteru je nutno považovat zákon směnečný a šekový za právní úpravu závaznou (kogentní), a to i přes skutečnost, že o tom, že ustanovení zákona jsou kogentní není v samotném zákoně ani zmínka. Avšak z celého pojetí ZSŠ vyplývá, že jde o právní úpravu přísně závaznou a formální. Výše uvedené si vynucuje i předmět úpravy. Odchýlit se proto od ustanovení zákona směnečného a šekového lze pouze tam, kde to zákon výslovně připouští.

Jak bylo uvedeno výše zákon směnečný a šekový je základním pramenem práva směnečného a šekového, tzn. že bude mít vůči ostatním obecným právním předpisům vždy postavení *lex specialis*, avšak tento zákon neřeší ani řešit nemůže všechny otázky týkající se smenek a šeků. Dalšími prameny směnečného a šekového práva proto jsou i občanský zákoník, obchodní zákoník, občanský soudní řád a zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ale i další zákony.

Pozornost si možná zaslouží vztah směnečného a šekového zákona a občanského zákoníku. Směnečný a šekový zákon je v poměru speciality vůči občanskému zákoníku s tím, že pro některé zásady, např. zásady týkající se promlčení a přerušení promlčení směnečného vztahu, je nutné použít ustanovení občanského zákoníku, a to i pro vztahy mezi podnikateli.

Zvláštní pozornost je však nutné věnovat vztahu zákona směnečného a šekového a zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech. Zákon o cenných papírech je nutné považovat za obecný právní předpis upravující problematiku cenných papírů, ale zákon o cenných papírech však explicitně nestanoví co je to cenný papír, pouze v ustanovení § 1 odst. 1 jednotlivé cenné papíry demonstrativně vyjmenovává (jsou zde uvedeny i

směnky a šeky). Z výše uvedeného je tedy patrné, že zákon směnečný a šekový bude v poměru speciality k zákonu o cenných papírech. Zákon směnečný a šekový bude tedy aplikován vždy a jen pokud nebude určitá otázka upravena, resp. řešena zákonem směnečným a šekovým, bude na tuto otázku možné aplikovat zákon o cenných papírech.

2.2.3. Pojem a základní charakteristika směnky

Legální definice směnky není v našem právním řádu obsažena, zákon směnečný a šekový v Čl. I odst. 1 uvádí pouze náležitosti směnky cizí a zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech pouze uvádí demonstrativní výčet cenných papírů, ve kterém je obsažena i směnka. Z výše uvedeného je tedy zřejmé, zákon, resp. zákonodárce přenechal úlohu při tvorbě definice směnky teorii a praxi. Legální definici neobsahovaly ani právní úpravy předcházející zákonu č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový. Švamberg k pojmu směnky uvádí: „Pojem směnky. Zákonný výměr směnky stejně jako dosud ani v JSŘ neexistuje. Zákon přenechává tuto úlohu teorii. Theorie vyměřuje pojem směnky srovnale asi takto: Směnka je cenný papír mající zákonem předepsaný obsah, v němž výstavce se buďto sám přímo zavazuje, že zaplatí druhé straně určitou peněžitou částku, anebo přikazuje třetí osobě, aby zaplatila druhé osobě určitou peněžitou částku“.²¹

Výše uvedená Švambergova definice směnky je možné považovat za poměrně zdařilou a lze také konstatovat, že současné pojetí směnky zůstalo téměř nezměněno. V současné době charakterizuje právní teorie směnku jako listinný cenný papír se zákonem předepsaným obsahem, jehož podstatou je závazek určité osoby poskytnout majiteli cenného papíru určité plnění, a to převážně peněžité plnění.

Jak je uvedeno výše, charakteristickým znakem směnky je její listinná podoba. Avšak zajímavým námětem k zamyšlení je určitě možnost propůjčit směnce zaknihovanou

²¹ Blíže viz in Švamberg G., Naše jednotné směnečné právo, Praha 1941, tiskem a nákladem firmy V.Palásek a Frant. Kraus, v Praze I., Mariánské nám., čp. 159, s 23 a násl.

podobu. Je možné říci, že současná právní úprava, hlavně pak zásadně novelizovaný zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, úvaze o směnce, která má zaknihovanou podobu, dávají konkrétnější obrisy. Zákon o cenných papírech ve znění do nabytí účinnosti zák.č. 257/2004 Sb., v § 1 odst. 5 uváděl taxativní výčet cenných papírů, které mohou mít zaknihovanou podobu, a to akcie, poukázky na akcie, podílové listy, dluhopisy, investiční kupóny, kupóny a opční listy. Jak bylo již uvedeno výše zákonem 257/2004 Sb., který nabyl účinnosti 1. května 2004, bylo ustanovení § 1 odst. 5 zákona o cenných papírech zrušeno a úprava zaknihovaných cenných papírů byla přesunuta do zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu. Kdybychom čistě z teoretické hlediska odhlédli od skutečnosti, že zaknihovaný cenný papír může být pouze zastupitelný cenný papír, což směnka v žádném případě není, je jistě zajímavé zabývat se otázkou, zda by bylo možné, aby směnka měla zaknihovanou podobu.

Na počátku této kapitoly uvádím skutečnost, že zákon směnečný a šekový neobsahuje legální definici směnky. Zákon přenechal úlohu tvorby definice teorii a praxi. Zákon směnečný a šekový tak začíná uvedením obligatorních obsahových náležitostí směnky (Čl. I § 1 ZSŠ). V Čl. I. § 1bod 1. ZSŠ je uvedeno: „Cizí směnka obsahuje označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny vyjádřené v jazyku, v kterém je listina sepsána.“ V zákoně směnečném a šekovém je termín listina použit ještě několikrát (např. Čl. I § 2, § 44, § 64, § 74 ZSŠ). Gramatickým výkladem použitého termínu listina dojdeme k závěru, že za listinu není možné považovat pouze text napsaný na papíře, ale text na jiném materiálu schopném takový text náležitým způsobem uchovat. Teleologický výklad použitého pojmu listina v zákoně směnečném a šekovém je nutné použít pouze spolu s výkladem historickým; je nepochybné, že v době, kdy byl tento zákon vytvořen, byl slovu listina přikládán jednoznačně význam jako textu, který je zaznamenán na papíře, možná i na jiném vhodném materiálu. Avšak je také nezbytné zdůraznit, že vývoj vědy a techniky zejména v oblasti výpočetní techniky nebyl v 50. letech 20. století na takové úrovni na jaké je dnes (možnosti použít zaručeného elektronického podpisu, používání elektronického bankovníctví aj.). V současnosti je možné říci, že pojem listina se od svého pojetí, které bylo naznačeno výše, značně rozšířil. V kapitole „Vymezení základních pojmů a třídění cenných papírů“ uvádím, že

současná právní teorie chápe listinu jako projev vůle učiněný v písemné formě bez ohledu na to, jakým písmem byl učiněn a na jakém substrátu (papír dřevěná destička, magnetický disk). Podle § 40 odst. 4 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, je písemná forma úkonu zachována, je-li právní úkon učiněn telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení obsahu právního úkonu a určení osoby, která právní úkon učinila.²² Z výše uvedeného je patrné, že význam slova listina se rozšířil právě s novými technickými možnostmi. S ohledem na výše uvedené je možné shrnout, že v dnešní době by bylo možné dematerializovat směnku a dát jí podobu zaknihovanou.

Otázkou však zůstává, zda i v praxi by dematerializovaná směnka uspěla, stejně jako směnka v listinné podobě? Použití směnky v současné době zejména jako prostředku zajišťovacího zažívá velký „boom“, a to nejen díky platné právní úpravě směnky jako možného zajišťovacího instrumentu dle zákona směnečného a šekového, ale i díky úpravě obsažené v občanském soudním řádu, díky které lze nároky ze směnky uplatnit ve zjednodušeném řízení v rámci vydání směnečného platebního rozkazu. A právě toto masové využití směnky jako instrumentu zajišťovacího by mohlo vést k její dematerializaci. Instituce (např. banky), které nechávají své dlužníky podepisovat směnky (obvykle se jedná o směnky vlastní) pro zajištění svých pohledávek vůči dlužníkům, by určitě uvítaly možnost snížit rizika ztráty či zničení směnky, která má listinou podobu a všechny tyto směnky mít uloženy v dematerializované podobě u nějakého správce či deponitáře, který by byl zákonem k tomu určen. Avšak se zaknihovanou podobou směnky by byly spojeny i určité těžkosti administrativního charakteru. V současnosti největším problémem je asi skutečnost, že ne každý výstavce, dlužník ze směnky, aval si může dovolit mít svůj vlastní elektronicky zaručený podpis, ale do budoucna je možné očekávat masové využití institutu elektronického podpisu²³ (bude však nutná změna právní úpravy upravující institut elektronického podpisu) nebo institutu obdobného a s tím možnou související změnu podoby směnky.

²² Blíže k tomu viz in Dědič J., Pauli J., Cenné papíry, Praha: Prospektrum, 1994

²³ Institut elektronického podpisu je upraven v zákoně č. 227/2004 Sb., o elektronickém podpisu, ve znění pozdějších předpisů.

2.3. Jednotlivé druhy směnek

Praxe i platné právo u nás znají dva druhy směnek, a to směnku cizí a směnku vlastní; všechny ostatní druhy směnek, ať už jsou v praxi či teorii nazývány jakkoli, je vždy možné učít buď jako směnku cizí anebo směnku vlastní. Oba základní druhy směnek jsou komplexně upraveny v zákoně č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový. Platná právní úprava, tj. zákon směnečný a šekový, v souladu s tradicemi stanovenými ženevskou systematikou, upravuje na prvním místě směnku cizí a posléze až směnku vlastní. Ve výše uvedené systematické úpravě, nelze spatřovat určitou hierarchizaci obou druhů směnek, tzn. díky tomu, že směnka cizí je v zákoně upravena jako první a úprava směnky vlastní až na druhém místě s častými odkazy na úpravu směnky cizí, je směnka cizí hierarchicky nadřazena směnce vlastní. Oba druhy směnek jsou si vzájemně rovnocenné a každý druh směnky plní ty funkce, které jim byly během relativně dlouhého historického vývoje připsány.

2.3.1. Směnka cizí

Obecně lze říci, že směnka cizí (někdy označována jako trata) ztělesňuje příkaz výstavce adresovaný jiné osobě, aby tato třetí osoba zaplatila třetí osobě při splatnosti v místě na směnce určeném jejímu řádnému majiteli směnky směnečný peníz. Vztah ze směnky cizí je tedy obvykle vztahem trojstranným. Cizí směnka je velmi snadno rozpoznatelná právě díky bezpodmínečnému příkazu (imperativu) „zaplaťte“.

2.3.1.1. Směnečná způsobilost

Lze konstatovat, že směnečný vztah vzniklý ze směnky cizí, ale i směnky vlastní, je zásadně vztah závazkový, i když jsou v něm vyjádřeny jisté odchylky od klasického závazkového vztahu ve smyslu občanského resp. obchodního práva. Jedná se tedy o vztah relativní, kdy proti sobě stojí v zásadě věřitel a dlužník, a to dlužník přímý nebo dlužník nepřímý. S ohledem na výše uvedené, lze dovodit, že směnečná způsobilost se obdobně jako u jiných závazkových právních vztahů rozpadá na dvě stránky, a to způsobilost aktivní a způsobilost pasivní.

Aktivní směnečná způsobilost představuje schopnost být nositelem práv a povinností vzniklých ze směňky. Pro tuto stránku směnečné způsobilosti není v zákoně směnečném a šekovém obsažena žádná úprava, bude tedy platit pro aktivní směnečnou způsobilost obecně to, co platí pro způsobilost být nositelem práv a povinností. Způsobilost být nositelem práv a povinností se bude lišit u fyzických a právnických osob.

U fyzických osob platí, že nositelem práv a povinností může být každý člověk (fyzická osoba) již od narození, tedy od okamžiku ukončení porodu. Přitom za určitých okolností se způsobilost být nositelem práv a povinností přiznává i plodu v lůně mateřském, narodí-li se živé²⁴. Lze tedy uvést, že aktivní směnečná způsobilost u fyzických osob není vázána na zletilost.

U právnických osob je vznik způsobilosti k právům a povinnostem vázán na okamžik jejich vzniku. V § 19 odst. 2 občanského zákoníku je uvedeno, že právnické osoby vznikají dnem, ke kterému jsou zapsány do obchodního rejstříku nebo jiného zákonem určeného rejstříku, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Dle § 19a odst. 2 občanského zákoníku pak právnické osoby, které se zapisují do obchodního rejstříku nebo do jiného zákonem určeného rejstříku, mohou nabývat práva a povinnosti ode dne účinnosti zápisu do tohoto rejstříku, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Výše uvedené platí zejména pro osoby soukromého práva.

Co se týká osob veřejného práva²⁵, u nich je okamžik vzniku způsobilosti k právům a povinnostem odlišný. U osob veřejného práva zpravidla splývá v jedno okamžik jejich založení a jejich vzniku. Lze tedy obecně říci, že u právnických osob veřejného práva zpravidla vzniká způsobilost k právům a povinnostem již v okamžiku jejich založení.

²⁴ Viz § 7 odst. 1 občanského zákoníku: „způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti vzniká narozením. Tuto způsobilost má i počaté dítě, narodí-li se živé.“

²⁵ Osoby veřejného práva jsou zejména stát, veřejnoprávní korporace, a to územní, věcné, osobní (např. obce, kraje, samosprávné komory, tj. advokátní, lékařská komora), veřejné podniky a ústavy.

Pasivní směnečnou způsobilost charakterizujeme pak jako schopnost subjektu směnečného vztahu se svým vlastním jednáním samostatně směnečně zavazovat. Na rozdíl od právní úpravy aktivní směnečné způsobilosti je úprava pasivní směnečné způsobilosti upravena alespoň částečně v zákoně směnečném a šekovém, Čl. III § 1 ZSŠ totiž stanoví, že směnečně se může zavazovat každý, kdo je způsobilý vlastními úkony se zavazovat. Lze konstatovat, že ZSŠ pojímá způsobilost směnečně se zavazovat dosti široce, při interpretaci ustanovení Čl. III § 1 ZSŠ, tak může vzniknout řada komplikací, a to zejména u způsobilosti směnečně se zavazovat u fyzických osob.

Z ustanovení § 8 občanského zákoníku, vyplývá, že v plném rozsahu způsobilost vlastními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti vzniká zletilostí. Zletilost se nabývá dovršením osmnáctého roku věku a před dosažením osmnáctého roku věku pouze uzavřením manželství. Co se týká úkonů nezletilých, ti mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené jejich rozumové a volní vyspělosti odpovídající věku nezletilce. Je nepochybné, že pasivní směnečná způsobilost je spojena s dovršením zletilosti, a to hlavně díky tomu, že důsledky vyplývající z vysoké formálnosti, bezpodmínečnosti a abstraktnosti směnek tento závěr vyžadují.

Z obecných ustanovení občanského zákoníku o způsobilosti k právním úkonům také vyplývá, že tato způsobilost může být u fyzických osob buď omezena, a to kvůli duševní poruše, která není jen přechodná anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů, nebo může být fyzická osoba způsobilosti k právním úkonům úplně zbavena, a to pro duševní poruchu, která není jen přechodná. Je jasné, že v případě úplného zbavení způsobilosti k právním úkonům není fyzická osoba oprávněna se směnečně zavazovat, ale otázkou zůstává, zda v rámci omezení způsobilosti k právním úkonům, je nutné omezit i pasivní směnečnou způsobilost. Je možné konstatovat, že díky vysoké formálnosti, bezpodmínečnosti a abstraktnosti směnky jsou důsledky plynoucí ze směnečných závazků dosti závažné, je nutné pro ochranu jak samotné osoby, která se zavazuje, ale i ochranu dalších osob, které se účastní směnečného vztahu, aby osoba směnečně zavázaná měla plnou způsobilost k právním úkonům, a proto se domnívám, že soud by měl do petitu rozhodnutí, kterým

se určitá fyzická osoba omezuje způsobilosti k právním úkonům vždy pojmout i omezení spočívající v zákazu směnečně se zavazovat.

U právnických osob je způsobilost směnečně se zavazovat dána jejich vznikem. Problematika vzniku způsobilosti k právním úkonům u právnických osob se kryje s problematikou způsobilosti být nositelem práv a povinností, která byla vysvětlena výše.

2.3.1.2. Účastníci směnečných vztahů vyplývající ze směnky cizí

Prvním subjektem, který je nepostradatelný pro vznik směnečného vztahu ze směnky cizí je její výstavce. Výstavcova úloha je zejména v tom, že vydáním směnky další osobě (její emisí) směnku uvedla do oběhu. Označení „výstavce“ tak velmi uspokojivě charakterizuje jeho úlohu v rámci konkrétního směnečného vztahu. Výstavcem směnky může být prakticky kdokoli, a to i subjekt zcela nezpůsobilý se směnečně zavazovat může vystavit platnou směnku, byť i mezi osobami jinými, které se směnečného vztahů účastní. Jak bylo již uvedeno výše u směnky cizí výstavce dává příkaz třetí osobě, aby plnila, aniž by se sám přímo zavázal. Výstavce směnky cizí je tak ve směnečném vztahu zavázán oprávněnému ze směnky pouze nepřímým jako tzv. nepřímý dlužník. Skutečnost, že je výstavce směnky cizí nepřímým dlužníkem ze směnky lze dovodit zejména z ustanovení v Čl. I § 9 odst. 1 zákona směnečného a šekového, kde je uvedeno, že výstavce (též v souvislosti s vystavením směnky cizí označován jako trasant) odpovídá za přijetí a zaplacení směnky. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že pokud není směnka cizí směnečníkem přijata nebo směnečníkem nebo příjemcem zaplacená, má majitel směnky možnost uplatnit směnečná práva postihem proti výstavci směnky cizí. Zákon směnečný a šekový však Čl. I § 9 odst. 2 připouští možnost, aby se výstavce své odpovědnosti za přijetí směnky vyloučil doložkou uvedenou na směnce, avšak doložka, kterou by výstavce vyloučil svou odpovědnost za zaplacení, platí za nenapsanou. Lze tedy dovodit, že doložka vylučující odpovědnost výstavce za zaplacení nezpůsobuje neplatnost směnky, na doložku se hledí, jako by jí vůbec nebylo.

Dalším účastníkem směnečného vztahu ze směnky cizí je remitent. Jako remitent se označuje ta osoba, v jejíž prospěch je směnka vydána. Jedná se tedy o prvního věřitele ze směnky a při jejím odevzdání o prvního majitele ze směnky. Zákon směnečný a šekový pojmu „remitent“ neuvádí, ale jeho charakteristika je u úpravy směnky cizí uvedena hned v Čl. I § 1 ZŠ u obsahových náležitostí směnky cizí, a to pod bodem 6. Cizí směnka obsahuje jméno toho, komu nebo na jehož řád má být placeno. Remitent může se směnkou volně nakládat, může si ji ponechat, ale může ji zákonným způsobem převést na jinou osobu. Remitent je dalším obligatorním účastníkem směnečného vztahu, a to zejména s ohledem na skutečnost, že směnky jsou buď zákonné ordre, resp. rekta cenné papíry, směnku nelze vydat ve formě cenného papíru na doručitele (majitele).

Dalším účastníkem směnečného vztahu, se kterým se setkáme pouze u směnky cizí, je směnečník (někdy označován jako trasát). Obecně je možné říci, že směnečník je osoba, vůči níž směřuje příkaz výstavce směnky cizí k zaplacení směnečného penízu ve prospěch remitenta popř. dalšího oprávněného majitele směnky. Vůči směnečníkovi je z hlediska směnečného práva tento příkaz zcela nezávazný. Lze však předpokládat, že povinnost směnečníka zaplatit a oprávnění výstavce dát směnečníkovi příkaz k zaplacení obvykle vychází z jiné právní skutečnosti. Směnečníkovi neplynou ze směnky vůbec žádné povinnosti až do okamžiku, než směnečník směnku přijme (akceptuje) nebo přijatou neproplatí. Směnečník se stává směnečně zavázanou osobou svým písemným prohlášením nebo akceptem směnky, do té doby nelze vůči směnečníkovi uplatnit vůbec žádný postih.

Jestliže osoba uvedená na směnce cizí jako směnečník (trasát) učiní relevantní právní úkon označovaný jako přijetí neboli akceptace směnky, stává se příjemcem neboli akceptantem směnky. Tímto svým právním úkonem se stává dosud nezavázaná osoba podle směnečného práva osobou zavázanou, tudíž postižitelnou podle směnečného práva. Akceptant se tak stává přímým směnečným dlužníkem, tzn. že majitel má vůči němu přímý nárok na zaplacení směnečné sumy v době a místě splatnosti. Pokud směnečník směnku nepřijme (neakceptuje) zůstanou majiteli jen práva nepřímá vůči

osobám, proti nimž je podle zákona směnečného a šekového možno vést postih (např. výstavce podle Čl. I § 9 odst. 1 ZSŠ).

Dalším účastníkem směnečného vztahu je majitel směnky. Majitel směnky není v zákoně směnečném a šekovém nijak definován, i když se oněm ZSŠ na několika místech zmiňuje. Není však pochyb o tom, že jde o osobu, která směnku řádně nabyla, je tedy jejím vlastníkem. Jelikož je směnka cenným papírem a dle zákona o cenných papírech (§ 1 odst. 2 zákona o cenných papírech) se na cenné papíry vztahují ustanovení o věcech movitých, nestanoví-li zákon jinak. Ohledně zásad vlastnictví směnky bude platit obecná úprava vlastnického práva uvedená v občanském zákoníku s některými odchylkami podle zákona směnečného a šekového. Prvním majitelem směnky je remitent, případnými dalšími majiteli jsou u ordresměnek indosatáři, tedy ti, na které směnka byla převedena rubopisem. U rektasměnek jsou těmito dalšími majiteli ti, na než přešla práva cesí, tedy postupníci.

Výše uvedení účastníci jsou obvykle účastníky směnečného vztahu vzniklého ze směnky cizí. Indosant je další osobou, která může být účastníkem směnečného vztahu vzniklého ze směnky cizí, ale nebude tomu tak vždy. Indosant se vždy objevuje v souvislosti s převáděním směnek rubopisem (indosamentem). K tomu, aby byl převod směnky rubopisem úspěšný, je nutné, aby byl na rubopisu uveden indosatář (osoba na kterou se směnka převádí). ZSŠ v Čl. I § 12 odst. 3 uvádí, že zní-li indosament na majitele, platí za nevyplněný. Indosatář se po řádném převodu směnky rubopisem v souladu s ZSŠ stává novým majitelem směnky.

Dále může být účastníkem směnečného vztahu rukojmí. Rukojmí je zvláštním ručitelem, který přebírá za konkrétního směnečného účastníka ručitelský závazek. Rukojemství oproti klasickému ručení je závazek formálnější a přísnější, tzn. že z prohlášení rukojmího na směnce musí být zřejmý úmysl podepsat se jako rukojmí. Rukojmí bývá běžně označován též jako aval nebo avalista. Co do svého postavení je nutno odlišovat, za koho rukojmí přebírá rukojemský závazek. Rukojmí je v souladu s zákonem směnečným a šekovým zavázán jako ten, za koho se zaručil.

Zvláštním účastníkem směnečného vztahu je pak intervenient. Taková osoba se ocitá ve směnečném vztahu v případě, kdy směnečník odmítl směnku přijmout nebo ji směnečník odmítl proplatit. Intervenienti jsou osoby, které ač to není jejich povinností ze směnky, tuto směnku přijmou nebo proplatí. Z výše uvedeného hlediska rozlišujeme čestného příjemce a čestného plátce. Intervenienty je pak možné dělit na volané a nevolané. Volaným intervenientem je osoba, která byla na směnku zapsána jako tzv. podpůrná adresa, na kterou se má majitel obrátit, není-li směnka přijata nebo proplacena tím, kdo je k tomu v první řadě určen. Všechny ostatní osoby, které nejsou jako podpůrná adresa uvedeny, jsou intervenienty nevolanými.²⁶ V zákoně směnečném a šekovém je směnečná intervence komplexně upravena v Čl. I. oddílu osmém § 55 a násl.

Způsobilost být interventem má zásadně každý včetně osob na směnke podepsaných, výjimkou je příjemce, který způsobilost být intervenientem zásadně nemá, protože čestným příjemcem být příjemce nemůže, neboť svým úkonem směřujícím k přijetí, vlastně plní svou povinnost. Jeho platební závazek je přímý, proto není ani možné, aby platil pro svou čest. Kromě výše uvedených logických argumentů, pro které nemůže být příjemce zároveň intervenientem, i ustanovení Čl. I § 55 odst. 3 zákona směnečného a šekového, vylučuje příjemce směnky z okruhu osob, které mohou být směnečnými intervenienty.

Protipólem intervenienta je poctěný, tzv. honorát, je to osoba, v jejíž prospěch, resp. pro její čest intervenient směnku přijal nebo zaplatil.

Směnečného vztahu se můžou účastnit i jiné osoby, a to např. osoba domiciliáta (umístěnce). Domiciliát není nikdy subjekt, který by byl směnečně zavázáný. Jedná se o osobu, která u domicilovaných směnek, zabezpečuje za osobu přímo zavázanou vyplacení směnky. Umístit směnku u třetí osoby umožňuje ust. Čl. I § 4 zákona směnečného a šekového, tj. „směnku lze učinit splatnou u třetí osoby, a to buď v místě

²⁶ Blíže k problematice intervenientů viz in Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2. vydání. Praha, C. H. Beck 1997, s 57 a násl.

směnečníkova bydliště, nebo v místě jiném.“ Domiciliát jedná vždy jménem a na účet jiného, tedy na účet osoby, které přísluší směnku proplatit. Jak bylo již uvedeno výše závazek domiciliáta může být pouze jen obecně právní, nikdy směnečný. Domiciliát má u směnky cizí vůči příjemci (popř. směnečníkovi) postavení mandátáře.

2.3.1.3. Náležitosti směnky cizí

Pokud jde o obsahovou stránku směnky cizí, je nutné rozlišit obsah, který směnka musí mít, tzv. podstatné náležitosti směnky a další obsah směnky, tedy náležitosti, které nejsou podmínkou platnosti směnky. Obvykle se jedná o náležitosti, které jsou směnečným právem předvídané jako možné, nikoli povinné nebo se jedná o různé zápisy, které zpravidla ani nemají bezprostřední význam pro práva a povinnosti ze směnky, jejich charakter může být např. pouze evidenční nebo orientační.

2.3.1.4. Podstatné náležitosti směnky cizí

Podstatné náležitosti směnky cizí jsou uvedeny přímo v zákoně směnečném a šekovém, a to hned na jeho samém počátku v Čl. I § 1 a 2 ZSS. Z Čl. I § 1 ZSS se dovídáme, že směnka cizí obsahuje:

1. označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny vyjádřené v jazyku, v kterém je tato listina sepsána;
2. bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou peněžitou sumu;
3. jméno toho, kdo má platit (směnečníka);
4. údaj o splatnosti;
5. údaj místa, kde má být placeno;
6. jméno toho, komu nebo na jehož řád má být placeno;
7. datum a místo vystavení směnky;
8. podpis výstavce.

Ne všechny výše uvedené náležitosti směnky cizí jsou náležitostmi podstatnými, jejichž absence způsobuje neplatnost směnky, některé jsou podstatné pouze podmíněně, tzn.

pokud není taková náležitost obsažena ve směnce, nezpůsobuje tato skutečnost neplatnost směnky, protože zákon směnečný a šekový obsahuje řadu domněnek, kterými lze některé obsahové náležitosti nahradit.

Nepochybně podstatnými obsahovými náležitostmi cizí směnky jsou, označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny a vyjádřené v jazyku, ve kterém je tato listina sepsána, bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou sumu, jméno toho, kdo má platit (směnečníka), jméno toho, komu nebo na jehož řád má být placeno, datum vystavení směnky a podpis výstavce. Ostatní výše uvedené náležitosti směnky cizí jsou podmíněně podstatnými náležitostmi směnky, tj. místo vystavení směnky, údaj místa, kde má být placeno, co se týká údaje splatnosti směnky, je možné říci, že nemá vůbec povahu podstatné náležitosti.

Náležitosti směnky cizí uvedené v Čl. I § 1 pod bodem 1. až 8. ZSŠ jsou uvedeny pouze mechanicky za sebou, bez jakékoli vzájemné souvislosti, v praxi směnka tvoří určitý logický celek. Pořadí, jak vyplývá v Čl. I § 1 ZSŠ není pořadím zákonem předepsaným, naopak pořadí jednotlivých náležitostí bývá zpravidla úplně odlišné a nemá vliv na platnost směnky, ale pro usnadnění budou dále rozebrány blíže jednotlivé obsahové náležitosti podle pořadí, které jim přisuzuje zákon směnečný a šekový.

Ad 1. **Slovo směnka.** Jedná se o závažnou výjimku z jinak obecně uplatňované zásady, že nezáleží na označení listiny, ale na jejím obsahu. V případě směnky je i její formální označení slovem „směnka“ podmínkou platnosti takové listiny jako směnky. Z Čl. I § 1 bod 1 ZSŠ dále vyplývá, že slovo „směnka“ musí být v textu listiny vyjádřeno v jazyku, v kterém je tato listina sepsána. K výše uvedenému je nutné dodat, že zákon směnečný a šekový, ale ani jiný právní předpis, žádným způsobem neomezuje účastníky směnečného, co se týká volby jazyka směnky a jeho vlivu na platnost směnky. Směnka tak může být platně sepsána v jakémkoli jazyku živém, ale i mrtvém či umělém. Z podstaty věci vyplývá, že směnka musí být vystavena v jednom jazyce, toto lze dovodit i gramatickým výkladem bodu 1 § 1 Čl. I ZSŠ, kde je uvedeno, že označení, že jde o směnku v textu listiny musí být vyjádřené **v jazyku**, v kterém je tato listina

sepsána. Slovo „jazyk“ je zde uvedeno pouze v jednotném čísle, ve kterém musí být slovo „směnka“ uvedeno, domnívám se proto, že celá směnka může být sepsána pouze jedním jazykem. Byla-li by směnka sepsána více jazyky, nešlo by o směnku platnou.

Označení směnky slovem „směnka“ musí být umístěno přímo v textu směnky. Je možné listinu označit nadpisem „směnka“, to však nemůže nahradit označení slovem směnka, které musí být zahrnuto v textu. Stejně tak nepostačuje, kdyby slova směnka bylo součástí ochranného nebo jiného potisku formuláře směnky. V praxi slovo směnka obvykle navazuje na platební příkaz, méně častěji pak na osobu remitenta (např. Zaplaťte na tuto **směnku** panu Janu Novákovi, Panu Jako Novákovi za tuto **směnku** zaplaťte...). Pro použití slova směnka v textu listiny není rozhodné, v jakém pádě je toho slova použito, ale je rozhodné a na platnost směnky má jistě vliv, zda je slovo směnka použito jako podstatné jméno a nikoli jako např. přídavné jméno nebo jiný slovní druh (např. směnečná listina, směnečný závazek atd.). Je možné také platně použít složeniny obsahuje slovo směnka, jako např. slovo vistasměnka, datosměnka, avšak dle mého názoru nelze platně použít označení pro směnku cizí „trata“ v textu listiny bez dalšího použití slova směnka v textu listiny. Na platnost směnky dále nemá vliv skutečnost, že směnka není označena jako směnka cizí popř. vlastní.

Ad 2. **Bezpodmínečný příkaz zaplatit.** Lze uvést, že tato obsahová náležitost je skutečným jádrem směnky cizí. Bezpodmínečný příkaz v případě směnky cizí směřuje na směnečníka jako případného budoucího plátce. Platební příkaz je v praxi téměř vždy vyjádřen slovem „zaplaťte“. Co se týká bezpodmínečnosti, samotný příkaz nesmí být podmíněný, avšak podmínka nesmí být uvedena ani na jiném místě směnky. Vyjádření jakékoli podmínky, kdekoli na směnce, vede k absolutní neplatnosti směnky. Je tedy zřejmé, že směnka nesmí obsahovat doložku např. „zaplaťte, když, zaplaťte, jestliže, zaplaťte, až, atd. Další obligatorní součástí bezpodmínečného příkazu je vyjádření směnečného peníze. Směnečný peníz definuje směnku jako dlužnický cenný papír²⁷. Směnečná suma bývá na směnce vyjádřena dvěma způsoby, a to číselně a slovy,

²⁷ Blíže k směnečnému penízu viz in Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2 vydání. Praha, C. H. Beck 1997, s 69 a násl.

s tím, že v případě rozporu mezi údajem číselným a slovním, má podle Čl. I § 6 ZSŠ přednost částka uvedená slovy.

Ad 3. **Jméno směnečníka.** Výše již bylo uvedeno, že bez směnečníka by nebyla směnka cizí, je to vlastně ta osoba, vůči které směřuje příkaz výstavce zaplatit. Lze dovodit, že označení směnečníka musí být dostatečně určité, tak aby nebylo pochyb o jeho identitě. V praxi bývá obvykle údaj o směnečníkovi uveden mimo vlastní směnečný příkaz, a to obvykle v levé části směnečné listiny.

Ad 4. **Údaj splatnosti.** Tato směnečná doložka určuje, kdy závazky ze směnky, a to závazky přímých zavázaných, dospívají, kdy je možno splnění těchto závazků požadovat. Den splatnosti u směnky vyplývá přímo ze směnky, může tedy nastat i v neděli nebo ve svátek. Samotná doložka o dnu splatnosti nemusí být na směnce přímo uvedena, protože zákon směnečný a šekový v případě neuvedení dne splatnosti přímo na směnce v Čl. I § 2 odst. 2 uvádí, že v takovém případě jde ze zákona o směnku splatnou na viděnou.

Zákon směnečný a šekový neuvádí, za jakou dobu od vystavení směnky musí být směnka splatná, pokud je údaj o splatnosti na směnce uveden, ačkoliv v praxi je obecně možné předpokládat, že bude spíše volena doba kratší, a to v rádech týdnů nebo měsíců, od doby vystavení do doby splatnosti směnky.

Pokud jde ustanovení splatnosti směnky, je výstavce vázán výčtem způsobů, které zákon připouští, tento výčet způsobů je uveden v Čl. I § 33 odst. 1 ZSŠ, jedná se tedy o výčet taxativní. Zákon směnečný a šekový tedy uvádí, že směnka může být vystavena:

- na viděnou,
- na určitý čas po viděné,
- na určitý čas po datu vystavení,
- na určitý den.

Nyní bych se ráda více dopodrobna zabývala jednotlivými druhy směnek co do splatnosti, pro lepší přehlednost budou jednotlivé druhy směnek tříděné z hlediska splatnosti přiblíženy v pořadí, v jakém je uvádí zákon.

Vistasměnky. Jde o směnky, které buď vůbec nemají splatnost vyznačenou na směnce, v souladu s Čl. I § 2 odst. 2 ZSS, nebo o nichž to výstavce výslovně stanoví. Doložka splatnosti na vistasměnce má obvykle toto znění „splatno na viděnou“ někdy je doložka splatnosti uvedena slovy „při předložení“, „na požádání“.

Vistasměnku je nutné předložit v jednoroční lhůtě od data vystavení, v okamžiku řádného předložení směnky se stává směnka splatná. Dnem dospělosti směnky je den, kdy byla směnka prezentována příslušné osobě k placení. V případě vistasměnky je splatnost směnky do velké míry závislá na vůli směnečného věřitele, který může předložit směnku placení prakticky kdykoli ve stanovené jednoroční lhůtě, kterou zákon směnečný a šekový jako lhůtu k předložení směnky splatné na viděnou předpokládá. Směnečný věřitel nemusí o úmyslu předložit směnku k placení přímého dlužníka vůbec informovat, ale v praxi směnečný věřitel dlužníka zpravidla informuje.

Je možné konstatovat, že výhody vistasměnky je možné vidět pouze „očima“ směnečného věřitele, protože je to vlastně on, kdo určuje, kdy bude směnka splatná, může tedy směnku předložit i velmi krátce po jejím vystavení, a tak jí vlastně učinit splatnou, v takovém případě překvapený dlužník nebude někdy schopen splnit svůj závazek. Na druhou stranu může věřitel s předložením směnky vyčkávat a udržovat tak dlužníka v nejistotě, kdy se u něho po několika měsících nebo letech nečinnosti věřitel přihlásí se svou směnkou. Zákon směnečný a šekový v Čl. I § 34 odst. 1 stanoví, že směnka splatná na viděnou je splatná při předložení. Musí být předložena k placení do jednoho roku od data vystavení. Tato zákonná lhůta je stanovena pouze podpůrně, protože výstavce může lhůtu pro předložení směnky splatnou na viděnou zkrátit nebo prodloužit. Indosanti můžou tuto lhůtu pouze zkrátit.

I problém s naopak příliš chvatným předložením vistasměnky má své řešení. Výstavce (nikoli již indosant) může určit, že směnka na viděnou nesmí být předložena k placení před určitým dnem.²⁸ Příkladem může být doložka „nepředkládejte k placení před 30.6.2004“. Ochranná jednorochní lhůta dle Čl. I § 34 odst. 1 ZSŠ potom běží od doby, kdy směnku již lze předložit k placení.²⁹

Lhůtní vistasměnky. Tyto směnky se vyznačují tím, že je u nich dána pevná lhůta splatnosti s tím, že není stanoven počátek této lhůty. Počátek lhůty určí majitel směnky (věřitel) tím, že směnku dlužníkovi předloží k přijetí. Lhůta k předložení směnky je podpůrně stanovena v Čl. I § 23 ZSŠ, a to tak, že pokud nebylo výstavcem nebo indosantem³⁰ jinak, se má směnka předložit do jednoho roku od data vystavení. V rámci předložení směnky k přijetí můžou u směnky splatné nějakou dobu po viděné nastat níže popsané varianty, do kterých lze odvodit běh lhůty pro splatnost směnky.

- a) Směnečník odmítne směnku akceptovat. Majitel pak musí dát směnku protestovat pro nepřijetí, aby tak určil splatnost pomocí protestu.³¹ Majitel směnky nemusí protestovat ihned po odepření přijetí směnky směnečníkem, ale kdykoliv později během celé předkládací lhůty. Protest pro nepřijetí nelze nahradit potvrzením směnečníka o neúspěšné prezentaci směnky.
- b) V případě, že směnečník směnku řádně akceptoval a své přijetí datoval, stanoví se splatnost směnky v souladu s Čl. I § 35 odst. 1 ZSŠ podle data přijetí. Právě k tomuto dni se připočítá lhůta uvedená na směnce, přičemž podle Čl. I § 73 se do této lhůty po viděné nezapočítává samotný den přijetí.
- c) Dále může nastat situace, kdy směnečník sice směnku přijme, ale neuvede konkrétní datum akceptace, ať už z jakýchkoli důvodů, pak bude nutné určit splatnost takto akceptované směnky prostřednictvím protestu pro nedatované

²⁸ Tento zákaz se ovšem vztahuje pouze na předložení směnky k placení a nikoliv na předložení směnky k přijetí. Směnečník proto může vistasměnku během trvajícího zákazu akceptovat, aniž by majitel prezentací směnky přivodil její splatnost.

²⁹ Viz Kotásek, J., Pokorná, J., Raban P. a kol., Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2003 s 498

³⁰ Výstavce může lhůtu pro předložení k přijetí u lhůtní vistasměnky jak zkrátit, tak i prodloužit. Indosanti jsou oprávněni výše uvedenou lhůtu pouze zkrátit.

³¹ viz ust. Čl. I § 35 odst. 1 ZSŠ

přijetí.³² Uvedené protestační povinnosti se majitel nezbaví uvedením doložky „bez protestu“.

- d) Poslední varianta, která může v rámci předložení lhůtní vistasměnky k přijetí nastat, spočívá v tom, že směnečník při akceptaci nedatoval a nebylo testováno pro nedatované přijetí. Tímto došlo sice k zániku nepřímých práv ze směnky podle Čl. I § 53 ZSŠ, nicméně na směnce mohou figurovat dlužníci přímí (akceptant a avalové). Vůči nim se potom má za to, že směnka byla předložena v poslední den lhůty určené pro předložení směnky k přijetí³³.

Datosměnky. Datosměnky jsou směnky, v nichž je doba splatnosti udána určitým časem po dni vystavení (např. „za jeden měsíc ode dne vystavení zaplaťte“). Tato lhůta musí být nejméně jednodenní, tedy splatnost může následovat druhý den po vystavení. Není přípustné stanovit lhůtu např. v hodinách. Co do své délky může tato lhůta být neomezeně dlouhá. Zákon směnečný a šekový v Čl. I § 36 stanoví vlastní pravidla pro počítání lhůt, která jsou následující.

- a) lhůta určená podle dnů, tj. lhůta, která je stanovena určitým počtem dnů od data vystavení (např. „za 10 dnů ode dne vystavení zaplaťte“), s tím, že den vystavení se v souladu s ust. Čl. I odst. 73 ZSŠ se do lhůty určené podle dnů nezapočítává.
- b) pro lhůtu určenou podle týdnů je podstatné, kterým dnem v týdnu je den vystavení směnky s tím, že dnem splatnosti je den stejného názvu o stanovený počet týdnů později.
- c) je-li stanovena lhůta na půl měsíce, je směnka splatná patnáctý den ode dne vystavení (den vystavení směnky se do lhůty nezapočítává).

³² viz ust. Čl. I § 25 odst. 2 ZSŠ – „Je-li směnka splatná v určitý čas po vidění, musí být přijetí datováno dnem, kterého se stalo, ledaže majitel žádá, aby byl uveden den předložení. Není-li přijetí datováno, musí majitel, aby zachoval svá postihová práva proti indosantům a výstavci, toto opominutí dát zjistit včas protestem.

³³ Blíže viz Kotásek, J., Pokorná, J., Raban P. a kol., Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2003 s 499

- d) je-li lhůta splatnosti datosměnky stanovena v měsících platí, že směnka je splatná v den, který se shoduje svým číslem datem vystavení, posledního měsíce lhůty. Pokud takový den v měsíci není, je splatná poslední den měsíce.
- e) při stanovené lhůtě podle let, se bude při určení dne splatnosti směnky postupovat obdobně jako v případě určení splatnosti podle týdnů nebo měsíců.
- f) lhůta stanovená v měsících a půlměsícem; při takto stanovené lhůtě platí výše uvedené o půlměsíční lhůtě a o lhůtách měsíčních s tím, že nejprve se počítají celé měsíce.

Fixní směnky. Fixní směnky jsou splatné na určitý den. V praxi jsou fixní (precizní, denní) směnky velmi časté. Nejkratší možnou lhůtou, na kterou může být fixní směnka vystavena je jeden den. V případě, že by na směnce byly alternativně určeny různé dny splatnosti, byla by taková směnka neplatná. Avšak určení konkrétního dne splatnosti může být provedeno různými způsoby, a to:

- a) konkrétním přesným kalendářním dnem, který je uveden ve formátu den, měsíc a rok (např. 10.března 2006);
- b) určitým jednodenním svátkem (hlavně v minulosti), např. Velký pátek;
- c) pojmenováním dne v měsíci ve vazbě na jiné datum (např. první pondělí v prosinci 2006);
- d) slovy jako zítra, pozítří a dalšími obdobnými výrazy.³⁴

Kromě výše popsaných způsobů určení splatnosti směnky, zákon směnečný a šekový žádné jiné způsoby určení splatnosti nepřipouští, v čl. I § 33 odst. 2 ZSŠ je uvedeno, že směnky s jinou dobou splatnosti nebo se splatností postupnou jsou neplatné.

Ad 5. Údaj místa, kde má být placeno. Směnka musí obsahovat určení místa splatnosti směnky, tj. určení místa, kde má dojít ke splnění povinnosti zaplatit ze směnky. Údaj

³⁴ Blíže ke splatnosti směnek viz in Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2 vydání. Praha, C. H. Beck 1997, s 80 a násl.

místa placení má velký praktický význam, neboť na směnce uvedeném místě splatnosti směnky je nutné při splatnosti směnku předložit směnku k placení. Určení místa splatnosti je též důležité pro případné uplatnění postihových práv ze směnky, zejména provedení protestace směnky. Samotné vymezení místa placení bude mít podobu výslovného zápisu sestávajícího se z úplné adresy, tj. názvu ulice, čísla popisného, názvu obce a směrovacího čísla. Zákon směnečný a šekový ale připouští, aby tato výslovná doložka (údaj) o místě, kde má být placeno, byla nahrazena místem, které je uvedeno u jména směnečníka. Jedná se o jednu z tzv. zákonných fikcí obsažených v zákonně směnečném a šekovém.

Nastane-li v praxi situace, že je na směnce uveden jak údaj místa splatnosti, ale i u směnečníka je uvedena adresa bydliště či sídla, je-li směnečníkem právnická osoba, pak platí, že zákonem určené místo splatnosti, je pouze ustanovením podpůrným a přednost bude mít zásadně výslovně určené místo, kde má být placeno. Je jasné, že údaj místa splatnosti může být na směnce pouze jeden, nelze proto připustit možnost tzv. alternativního místa splatnosti, protože pak bude údaj o místě splatnosti neurčitý a zřejmě nebude možné použít ani místo splatnosti určené podpůrně zákonem, protože z vůle výstavce, resp. z vůle osob zúčastněných na směnečném vztahu jasně vyplývá, že místo splatnosti mělo být zcela odlišné od místa, které je uvedeno jako bydliště či sídlo směnečníka.³⁵

Ad 6. **Jméno remitenta.** Směnka je zákonným cenným papírem na řad, popřípadě opatřena zvláštní doložkou (např. doložkou „nikoli na řad“) je rektapapírem. Z toho tedy vyplývá, že na směnce musí být uvedena osoba, v jejíž prospěch je vydávána. Remitent se stane majitelem směnky v okamžiku jejího převzetí, a tak i osobou legitimovanou k výkonu směnečných práv i k další dispozici se směnkou. Údaj o remitentovi směnky by měl dostatečně jasný a určitý, aby bylo zřejmé o jakou osobu se jedná. Je možné říci, že smyslem uvedení údaje o remitentovi je legitimovat remitenta k výkonu práv ze směnky, údaj tedy musí být natolik přesný, jasný a určitý a srozumitelný, aby držitele

³⁵ Blíže viz in Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2 vydání. Praha, C. H. Beck 1997, s 76 a násl.

směnky k výkonu práv skutečně opravňoval. Údaj o remitentovi bude pravidelně součástí směnečného příkazu.

Ad 7. Datum a místo vystavení směnky. Tento časový údaj je významný z mnoha hledisek. Od data vystavení směnky běží úročení směnky, pokud je na směnce taková doložka uvedena, dále od tohoto okamžiku běží lhůta pro prezentaci vlistasměnek, ale i jiné lhůty.

Co se týká formátu údaje data vystavení směnky, z textu zákona směnečného a šekového vyplývá, že tento údaj musí být uveden jako konkrétní datum, tedy musí obsahovat údaj o dnu, měsíci a roku vystavení směnky. Tradičně je datum vystavení směnky uváděno v levém horním rohu směnky.

Jako místo vystavení směnky bude obvykle uvedena obec nebo město, s tím, že na přesnost určení místa vystavení jsou kladeny daleko nižší nároky, než na jiné směnečné doložky (např. místo, kde má být placeno). Samotná doložka o místě vystavení bývá pravidelně součástí doložky o datu vystavení směnky. Je však nutné poznamenat, že se nejedná o údaj obligatorní, jeho neuvedení nezpůsobuje neplatnost směnky, neboť ze ZSŠ plyne, že za místo vystavení, není-li uvedeno, se považuje místo uvedené u jména výstavce³⁶.

Ad 8. Podpis výstavce. Zákon směnečný a šekový předpokládá jako minimum pro platnost směnky pouze podpis výstavce, ale v praxi vždy budou kromě podpisu výstavce na směnce uvedeny i jiné identifikační údaje výstavce, aby bylo možné výstavce jednoznačně identifikovat. Samotný podpis výstavce pak musí být podpis vlastnoruční, vlastnoruční podpis nemusí být čitelný, je naopak žádoucí, aby podpis odpovídal tomu, jak se výstavce pravidelně podpisuje. V případě, kdy by byl na směnce uveden pouze podpis výstavce, který nebude čitelný, a nebude uveden žádný jiný identifikační údaj výstavce, může snadno dojít k tomu, že nebude úplně jasné, kdo je vlastně výstavcem směnky a tedy i jedním z nepřímých dlužníků ze směnky, protože je to právě výstavce,

³⁶ viz Čl. I § 2odst. 4 zákona směnečného a šekového

kdo v souladu s Čl. I § 9 ZSŠ odpovídá za přijetí směnky a také za její zaplacení. Podpis výstavce bývá na směnce situován k pravému dolnímu okraji směnky.

2.3.1.5. Některé další zápisy na směnce

Kromě výše charakterizovaných podstatných náležitostí směnky, se běžně na směnkách objevují různé doložky a zápisy. Některé doložky upravuje zákon směnečný a šekový, tzv. doložky označované jako dané na výběr nebo jako doložky fakultativní³⁷, některé právem vůbec zmíněny nejsou, avšak nejsou s platným právem v rozporu a jsou proto možné, tzv. doložky vedlejší³⁸.

Jako příklady fakultativních doložek je možné uvést např. doložku „bez protestu“, „bez útrat“ podle Čl. I § 46 odst. 1 ZSŠ, nebo doložky podle Čl. I §§ 18 a 19 ZSŠ, tj. doložka „k inkasu“, „k vybrání“.

Co se týká vedlejších doložek uvedených na směnce, mají obvykle význam pro mimosměnečné vztahy účastníků nebo pro jejich snazší orientaci na směnce samotné. Jako příklady takových doložek lze uvést např. doložku „hodnota ve zboží“, „hodnota v hotovosti“.

Existuje samozřejmě daleko více jak fakultativních doložek, a tak i doložek vedlejších, avšak jejich charakteristika by sama osobě vydala na samostatnou práci, proto byly výše uvedeny pouze některé příklady takových doložek, některým dalším se budu blíže věnovat v dalších částech své práce.

2.3.2. Směnka cizí s menším počtem účastníků

Zákon směnečný a šekový v Čl. I v § 3 připouští, aby byla vytavena směnka cizí, která se od běžné směnky cizí odlišuje počtem svých účastníků. Jedná se především o redukci počtu účastníků směnečného vztahu, resp. splývání některých účastníků v jednoho. V Čl.

³⁷ Blíže viz in Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2 vydání. Praha, C. H. Beck 1997, s 88 a násl.

³⁸ viz odkaz výše

I § 3 odst. 1 ZSŠ je jako první uvedena směnka cizí na vlastní řad výstavce, jako druhá je uvedena tzv. zastřená směnka vlastní, posledním případem, který ZSŠ v Čl. I § 3 odst. 3 uvádí je tzv. směnka komisionářská, budu se tedy pro přehlednost držet pořadí, ve kterém jsou v zákoně směnečném a šekovém směnky cizí s menším počtem účastníků uvedeny.

2.3.2.1. Směnka cizí na vlastní řad výstavce

Jedná se o zvláštní formu směnky cizí, při které dochází k omezení počtu směnečných účastníků pouze na dvě osoby, a to na výstavce, jež současně splývá s osobou remitenta, a směnečníka. Nejčastější formou, jak je směnka cizí na vlastní řad výstavce charakterizována, je uvedením doložky „zaplaťte na řad můj (event. náš) vlastní“, aniž by docházelo k uvedení osoby remitenta.

Základním důvodem pro použití tohoto druhu směnky cizí je dle názoru R. Chalupy, že „poměrně často tyto směnky nahrazují v menší míře používané vlastní směnky tam, kde se směnečného obchodu v jeho počáteční fázi účastní pouze dvě osoby“³⁹. Taková situace může v praxi nastat např. při mezinárodních transakcích, kdy zahraniční právní řád nezná směnku vlastní. Touto konstrukcí směnky cizí lze dosáhnout ekonomického důsledku směnky vlastní⁴⁰.

Jak je z výše uvedené patrné, touto konstrukcí lze dosáhnout ekonomického důsledku, který je spojován se směnkou vlastní. Výhodou použití směnky cizí na vlastní řad výstavce však oproti směnce vlastní je, zejména ve vztahu k dalším nabyvatelům směnky, že výstavce i nadále zůstává dlužníkem nepřímým, který ručí dalším nabyvatelům za zaplacení směnky. Avšak jako jisté úskalí tohoto druhu směnky vlastní je možné zmínit situaci, která v praxi může běžně nastat. Jelikož se jedná o směnku cizí, je směnečník, až do okamžiku svého platného akceptu směnky, osobou ze směnky absolutně nezavázanou, jediným zavázaným tak zůstává výstavce, který je vlastně zavázaný sám sobě, pokud nedojde k převodu směnky. V případě, že směnečník směnku

³⁹ viz Chalupa R., Zákon směnečný a šekový, komentář, 1. díl, Linde Praha a.s., Praha 1996, s 56

⁴⁰ ⁴⁰ Blíže viz in Sedláček T., směnka cizí na vlastní řad výstavce, Právní rádce č. 2/2005, *Economia a.s.*, 2005 s 50 a násl

neakceptuje, výstavce jako nepřímý dlužník pak bude osobou, která by si paradoxně měla sama sobě zaplatit směnečnou sumu vyplývající ze směnky.

S ohledem na výše uvedené je možné konstatovat, že případní zájemci o tuto formu směnky cizí musí dobře zvážit použití této formy směnky cizí, zejména výstavce, v případě, že nebude mít alespoň určitou míru jistoty, že směnečník tuto směnku bez problémů platně akceptuje. Lze také uvést, že případné použití směnky vlastní s sebou možná nese pro výstavce méně rizik, než tento druh směnky cizí⁴¹.

2.3.2.2. Zastřená směnka vlastní

V Čl. I § 3 odst. 2 ZSŠ uvádí, že ve směnce může být udán jako směnečník sám výstavce. V tomto případě tedy dochází k splynutí trasáta a trasanta v jednu osobu. Výstavce v tomto případě prikazuje sám sobě jako směnečníkovi, aby remitentovi zaplatil směnečnou sumu. V případě této směnky je postavení dlužníka a věřitele zcela shodné jako postavení dlužníka a věřitele u směnky vlastní. Podstatný rozdíl od směnky vlastní je v tom, že zatímco u směnky vlastní se stává výstavce dlužníkem již předáním směnky majiteli, u tohoto typu směnky cizí se výstavce stává výstavce přímým dlužníkem ze směnky až řádným přijetím směnky.

2.3.2.3. Zastřená směnka vlastní na vlastní řad

Účastníkem směnečného vztahu při vydání zastřené směnky vlastní na vlastní řad je pouze jedna osoba, protože výstavce, směnečník a remitent splývají v jedno. Právní teorie⁴² tuto směnku považuje za neplatnou, a to z toho důvodu, že za prvé z takové směnky nikdo není oprávněn ani zavázán, což ovšem samo o sobě nezpůsobuje neplatnost směnky, ale druhým důvodem proč lze tuto směnku považovat za neplatnou je skutečnost, že tato směnka kombinuje sice dva aprobované způsoby redukce účastníků, a to směnku na vlastní řad a zastřenou směnku vlastní, ale zároveň v sobě

⁴¹ Blíže viz in Sedláček T., směnka cizí na vlastní řad výstavce, Právní rádce č. 2/2005, *Economia a.s.*, 2005 s 50 a násl.

⁴² např. Kovařík, Z.: *Směnka a šek v České republice*. 2. vydání. Praha, C. H. Beck 1997, s 88 a násl., nebo Kotásek, J., Pokorná, J., Raban P. a kol., *Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2003

nese i nedovolenou variantu směnky na řad směnečníka. Shodné stanovisko zastává i naše judikatura⁴³.

2.3.2.4. Komisionářská směnka

V souvislosti s úpravou směnek cizích s menším počtem účastníků zákon směnečný a šekový uvádí jako zvláštní případ směnky cizí, směnku vystavenou na účet třetí osoby, tzv. směnka komisionářská. Ve směnce komisionářské dochází jen zdánlivě ke zvýšení počtu směnečných účastníků, ale není tomu tak. Tato směnka spočívá v tom, že výstavce je totiž osoba, která se uvolí k vydání směnky za osobu, která je skutečným účastníkem právních vztahů, které směnka kryje. Výstavce má tak právní postavení komisionáře, jednajícího svým jménem, ale na účet a ve prospěch třetí osoby, tj. komitenta. Směnka komisionářská obvykle obsahuje doložku typu „směnku zúčtujte s panem A.B.“

2.3.3. Směnka vlastní

Je možné říci, že směnka vlastní představuje určitou variantu (druh) dlužnického úpisu. Základem směnky vlastní je bezpodmínečný slib výstavce listiny, že zaplatí věřiteli (remitentovi) určitou peněžitou sumu. Obvykle je na směnce vlastní uvedena doložka „za tuto směnku zaplatím“.

Směnka vlastní je upravena v zákoně směnečném a šekovém v Čl. I., části druhé, nazvaný SMĚNKA VLASTNÍ, § 75 a násl. Zajímavé je, že celou úpravu směnky vlastní v zákoně směnečném a šekovém tvoří pouze čtyři ustanovení, avšak ustanovení § 77 ZSŠ odkazuje na ustanovení o ZSŠ upravující směnku cizí, s tím, že ustanovení týkající se směnky nesmí odporovat povaze směnky vlastní.

2.3.3.1. Účastníci směnečných vztahů vyplývající ze směnky vlastní

Obecně lze říci, že pro účastníky směnečných vztahů vzniklých ze směnky vlastní platí o aktivní směnečné způsobilosti a způsobilosti směnečně se zavazovat (pasivní

⁴³ viz např. rozsudek Vrchního soud v Praze ze dne 24.3.1998, spis. zn. 5 Cmo 417/97, publikovaný v časopise Právní praxe v podnikání, 1998, č. 7-8, s. 43, kterým Vrchní soud konstatoval, že Listina, která má zároveň znaky směny cizí na vlastní řad výstavce i směnky, kterou výstavce přikazuje sám sobě, aby zaplatil (tzv. zastřešená směnka vlastní), není platnou směnkou.

směnečná způsobilost) to samé, co bylo výše řečeno o směnečné způsobilosti účastníků směnečných vztahů vzniklých ze směnky cizí.

V nejzákladnější podobě se směnečného vztahu vzniklého ze směnky vlastní účastní dva subjekty, a to výstavce a věřitel (remitent). Jak bylo již uvedeno výše výstavce směnky se bezpodmínečně zavazuje, že remitentovi zaplatí směnečnou sumu uvedenou na směnce. Výstavce směnky vlastní je tedy dlužníkem přímým.

Remitent, je osoba, v jejíž prospěch je směnka vydána; remitent je tedy prvním nositelem práv ze směnky. Remitent je oprávněn disponovat se směnkou, může ji neomezeně prodat a převést práva na jinou osobu. Pokud půjde o případ směnky jako ordrepapíru, stane se při převodu směnky indosantem a tedy i nepřímým (postihovým) dlužníkem ze směnky. Ani v rámci směnečného vztahu vzniklého ze směnky vlastní nemůže být remitent pomínut a nelze jej nahradit údajem „na majitele“ nebo „na doručitele“.

Dalšími osobami, které se mohou fakultativně účastnit směnečného vztahu vzniklého ze směnky vlastní, je majitel, tedy osoba, která je vlastníkem směnky. Dále se takového směnečného vztahu může účastnit indostant a indosatář, se kterými se můžeme setkat v rámci převádění směnek rubopisem. V poslední řadě se může směnečného vztahu účastnit také domiciliát, který zabezpečuje za osobu přímo zavázanou (u směnky vlastní je to výstavce) vyplacení směnky⁴⁴.

2.3.3.2. Podstatné náležitosti směnky vlastní

Pokud jde o obsahovou stránku směnky vlastní platí, že je u ní stejně jakou směnky cizí nutné rozlišit obsah, který směnka musí mít, tzv. podstatné náležitosti směnky a další obsah směnky, tedy náležitosti, které nejsou podmínkou platnosti směnky. Obvykle se jedná o náležitosti, které jsou směnečným právem předvídané jako možné, nikoli povinné nebo se jedná o různé zápisy, které zpravidla ani nemají bezprostřední význam

⁴⁴ viz charakteristika účastníků směnečných vztahů vzniklých ze směnky cizí

pro práva a povinnosti ze směnky, jejich charakter může být např. pouze evidenční nebo orientační.

2.3.3.3. *Obligatoční (povinné) náležitosti směnky vlastní*

Podstatné náležitosti směnky vlastní jsou upraveny v Čl. I § 75 § 76 ZSŠ; zákon směnečný a šekový uvádí sedm podstatných náležitostí směnky vlastní. Jsou jimi:

1. označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny vyjádřené v jazyku, v kterém je tato listina sepsána;
2. bezpodmínečný slib zaplatit určitou peněžitou sumu;
3. údaj o splatnosti;
4. údaj místa, kde má být placeno;
5. jméno toho, komu nebo na jehož řád má být placeno;
6. datum a místo vystavení směnky;
7. podpis výstavce.

Ne všechny výše uvedené náležitosti směnky vlastní jsou náležitostmi podstatnými, jejichž absence způsobuje neplatnost směnky, některé jsou podstatné pouze podmíněně, tzn. pokud není taková náležitost obsažena ve směnce, nezpůsobuje tato skutečnost neplatnost směnky, protože zákon směnečný a šekový obsahuje řadu domněnek, kterými lze některé obsahové náležitosti nahradit.

Obligatočními náležitostmi směnky vlastní, které nelze žádným způsobem nahradit, jsou označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny a vyjádřené v jazyku, ve kterém je listina sepsána, bezpodmínečný slib zaplatit určitou peněžitou sumu, jméno toho, komu nebo na jehož řád má být placeno, datum vystavení směnky a podpis výstavce. Ostatní výše specifikované náležitosti směnky vlastní jsou náležitostmi podstatnými jen podmíněně, jsou to údaj místa, kde má být placeno, místo vystavení směnky. Údaj splatnosti dle mého názoru nemá vůbec obligatoční charakter.

Náležitosti směnky cizí uvedené v Čl. I § 75 pod bodem 1. až 7. ZSŠ jsou uvedeny pouze mechanicky za sebou, bez jakékoli vzájemné souvislosti, v praxi směnka tvoří

určitý logický celek. Pořadí, jak vyplývá v Čl. I § 75 ZSŠ, není pořadím zákonem předepsaným, naopak pořadí jednotlivých náležitostí bývá zpravidla úplně odlišné a nemá vliv na platnost směnky, ale pro usnadnění budou dále rozebrány blíže jednotlivé obsahové náležitosti podle pořadí, které jim přisuzuje zákon směnečný a šekový.

Ad 1. Slovo směnka. Pokud jde o tuto obligatorní náležitost, platí pro směnku vlastní to samé jako pro směnku cizí. Stejně jako u směnky cizí nemusí být na listině směnky uvedeno, že se jedná o směnku vlastní, protože tato skutečnost bude jasně seznatelná se závazku výstavce předmětné směnky vlastní. V ostatním odkazuji na výklad u směnky cizí.

Ad 2. Bezpodmínečný slib zaplatit určitou peněžitou sumu. Tato podstatná náležitost směnky vlastní je hlavní charakterizační složkou tohoto druhu směnky. V tomto bezpodmínečném slibu je vyjádřena samotná podstata směnky vlastní, v tomto slibu se vlastně odráží charakter dvoustranného charakteru směnečného vztahu z této směnky. I u směnky vlastní se bezpodmínečný slib rozpadá do dvou složek, a to na samotný slib výstavce směnky a na uvedení směnečné sumy. Nejobvyklejší doložkou platebního slibu je doložka „za tuto směnku zaplatím“. Slib uvedený na směnce nemůže být za žádných okolností jakkoli podmíněn. Na směnce vlastní nemá své místo ani doložka „sine obligo“, pro směnku cizí zákon tuto doložku sice nepřipouští, ale ve smyslu ustanovení Čl. I § 9 ZSŠ nemá tato doložka u podpisu trasanta (výstavce) důsledek neplatnosti směnky, ale vede jen k tomu, že se k takové doložce nepřihlíží, platí tedy za nenapsanou. Lze říci, že u směnky cizí zákon sám tuto doložku zhojuje. U směnky vlastní je tomu však úplně jinak. Po stránce formálněprávní je významné, že ustanovení Čl. I § 9 ZSŠ, není ve výčtu ustanovení, která podle ust. Čl. I § 77 a 78 ZSŠ platí nejen pro směnku cizí, ale i pro směnku vlastní. Pokud ustanovení ve výčtu uvedeného v Čl. I § 77 a 78 ZSŠ chybím lze dovést, že nelze pro směnku vlastní použít. Lze dokonce konstatovat, že doložka „sine obligo“ u podpisu výstavce odporuje povaze směnce vlastní, protože takovou doložkou se zbavuje své odpovědnosti za zaplacení směnky, tím

ve skutečnosti výstavce svůj slib zaplatit ruší. U směnky vlastní pak vede taková doložka jako doložka „sine obligo“ způsobuje neplatnost směnky⁴⁵.

Ad 3. Údaj splatnosti. Pokud jde o splatnost směnky, stanoví Čl. I § 76 odst. 2 ZSŠ pro směnku vlastní stejná pravidla jako § 2 odst. 2 ZSŠ pro směnku cizí, který upravuje podpůrně splatnost směnky cizí, není-li na směnce upravena splatnost směnky, podle Čl. I § 76 odst. 2 ZSŠ uvádí, že pokud není údaj o splatnosti na směnce uveden, jedná se vistasměnku (směnku splatnou na viděnou). Pokud jde o splatnost nejsou zde prakticky žádné odchylky od splatnosti směnky cizí, je tedy možné, abych se neopakovala, plně odkázat na výklad o splatnosti u směnky cizí.

Ad. 4 Údaj místa, kde má být placeno. Význam místa placení je prakticky totožný s významem místa placení u směnky cizí. Je totiž nezbytné, aby účastníci směnečného vztahu určili místo, kde má dojít k splnění povinnosti vyplývající ze směnky. Místo placení může být na směnce vyjádřeno buď výslovně, a to alespoň musí být minimálně uvedena obec, ve které má být placeno. Nepřípustné je tedy uvedení místa placení jako např. Česko, Česká republika, kdekoli, je možné dovodit, že výše uvedené údaje jako místa k placení neobstojí, protože nesplňují alespoň minimální požadavek na určitost místa placení. Není-li na směnce vlastní výslovný údaj o místě, kde má být placeno, platí v souladu s ustanovením Čl. I § 76 odst. 3 ZSŠ, že platebním místem je místo, kde byla směnka vystavena. Přitom podle ustanovení Čl. I § 76 odst. 4 ZSŠ platí, že není-li na vlastní směnce uvedeno místo vystavení, platí směnka za vystavenou v místě, které je uvedeno u jména výstavce. Pro praxi však lze doporučit, aby byl uveden co nejpřesnější údaj o místě splatnosti, tj. určený ulicí č.p., názvem obce, a číslem popisným, aby nedošlo ke zbytečným sporům mezi účastníky směnečného vztahu.

Ad 5. Jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno. Ustanovení Čl. I § 75 bod 5 ZSŠ je zcela totožné s ustanovením Čl. I § 1 bod 6 ZSŠ, pro remitenta platí tedy vše co bylo uvedeno u remitenta směnky cizí, proto odkazují na tento výklad. Pouze poznamenávám, že jelikož jde o směnku vlastní, je zřejmé, že vůči remitentovi i

⁴⁵ Blíže viz Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2 vydání. Praha, C. H. Beck 1997, s 94 a násl

každému dalšímu majiteli směnky bude jako přímý dlužník zavázán výstavce směnky, nikoli směnečník po akceptaci směnky.

Ad 6. Datum a místo vystavení směnky. Co se týká data vystavení směnky platí pro tento údaj uvedený na směnce shodně to, co bylo již řečeno u směnky cizí. Co se týká místa vystavení směnky může být na směnce explicitně uvedeno, anebo zákon směnečný a šekový v ustanovení Čl. I § 76 odst. 4 stanoví nevyvratitelnou právní domněnku, že není-li na směnce vlastní výslovně uvedeno místo vystavení, platí, že směnka byla vystavena v místě uvedeném u jména výstavce, ovšem za předpokladu, že tam nějaké místo uvedeno je. Domnívám se, že pokud by ze směnky nedalo buď přímo, anebo alespoň na základě výše stanovené právní domněnky, místo vystavení zjistit, nešlo by o směnku vlastní. Ze směnky musí být místo vystavení vždy možné vyčíst.

Ad 7. Podpis výstavce. U směnky vlastní má výstavce zcela výjimečné postavení, on je tvůrcem směnky, on je ten, kdo svým jednáním zakládá celý směnečný vztah odpovídající směnce vlastní. Vzhledem k tomu, že směnka vlastní má zásadně oběžný charakter je zcela na místě, aby bylo u jména výstavce uvedeno co nejvíce údajů, protože je to právě výstavce, kdo je u směnky vlastní přímým dlužníkem, tudíž je vhodné ho dostatečně určitě identifikovat. Je nepochybné, že podpis výstavce musí být vlastnoruční, i když nemusí být čitelný. Podpis výstavce by se měl shodovat s běžným podpisovým vzorem výstavce⁴⁶.

Kromě podstatných náležitostí může směnka vlastní obsahovat i jiné doložky, tzv. fakultativní doložky, které zákon směnečný a šekový přímo zmiňuje anebo je předpokládá (např. podle Čl. I §§ 18 a 19 ZSŠ, tj. doložka „k inkasu“, „k vybrání“). Dále může směnka vlastní obsahovat tzv. vedlejší doložky, které obvykle nemají význam pro mimosměnečné vztahy mezi účastníky směnky.

⁴⁶ Jelikož sám zákon směnečný a šekový odkazuje v rámci úpravy směnky vlastní z velké části na směnku cizí, byly uvedeny v rámci jednotlivých náležitostí směnky vlastní pouze výrazné rozdíly od směnky cizí a dále byly specifikovány typické znaky směnky vlastní.

2.3.4. Blankosměnka

Jako zvláštní typ směňky je možné označit blankosměnku, nebo biankosměnku, či směňku nevyplněnou. Právní úprava blankosměňky je upravena v zákoně směnečném a šekovém v ustanovení Čl. I § 10, které je použitelné jak pro blankosměňku cizí, tak i v souladu s ustanovením Čl. I § 77 odst. 2 ZSŠ i pro směňku vlastní. Ustanovení Čl. I § 10 ZSŠ však nijak blankosměňku nedefinuje, upravuje však určité otázky, které z blankosměňkou souvisí, a to konkrétně okruh přípustných námitek dlužníka vůči majiteli blankosměňky, která byla tímto majitelem z blankosměňky na řádnou směňku, tj. na směňku obsahující všechny podstatné náležitosti, přeměněna.

2.3.4.1. Pojem blankosměňky

Je možné konstatovat, že již název sám naznačuje samotnou podstatu blankosměňky. Jedná se o směňku, která není v celém rozsahu vyplněna. Obsahuje tzv. bílá místa, na která mají být později vepsány další údaje, a to jak údaje, které se týkají podstatných náležitostí směňky, tak i údaje, které mají charakter údajů nepodstatných nebo vedlejších. Jelikož na blankosměnce chybí určité údaje, není možné tuto směňku v uplatnit u soudu. Avšak i blankosměňka musí obsahovat určité náležitosti, které lze dovodit z ustanovení Čl. I § 10 ZSŠ.

Blankosměňka musí obsahovat alespoň jeden podpis, protože nelze hovořit o vydané listině a tedy ani o směnce jako listině, jestliže nebyla podepsána. Teprve až podpisem listiny určitou osobou lze tuto listinu považovat alespoň za blankosměňku, teprve podpisem bylo do takové listiny vtěleno určité právo. U směnek vlastních bude obvykle postačovat podpis výstavce, který je také přímým dlužníkem ze směňky vlastní, u směňky cizí obvykle převažuje podpis trasáta (směnenčíka), jedná se o tzv. blankoakcept.

Listina, která má představovat blankosměňku, musí být jako směňka označena, tzn. na listině se musí objevit slovo „směňka“. Domnívám se, že za směňku nelze považovat podepsaný bílý list papíru, na kterém není nic dalšího uvedeno, a to ani, když bude

později dopsán text, který bude splňovat všechny náležitosti směnky, avšak je nutné dodat, že v praxi se bude velmi obtížně dokazovat, že o směnku vůbec nemělo jít⁴⁷.

Poslední náležitostí, které musí blankosměnka obsahovat, resp. musí z ní vyplývat, je záměr vydat blankosměnku. O tom, zda v konkrétním případě jde o blankosměnku, rozhodují okolnosti subjektivní, tedy subjektivní záměr vydavatele listinu jako blankosměnku uvést do oběhu. Je nutné uvést, že ne každá směnka, která nemá uvedeny všechny obsahové náležitosti může být označena za blankosměnku, zejména ne v případě, kdy některá náležitost chybí v důsledku nedbalosti, nevědomosti a omylu účastníků směnečného vztahu.

Blankosměnku, resp. bílá místa, může vyplnit pouze oprávněný nabyvatel směnky, spolu s blankosměnkou nabyt i právo tuto směnku vyplnit. Právo směnku vyplnit je právem zvláštním, které ale ze směnkou těsně souvisí. Je možné říci, že toto právo není právem věcným vyplývajícím přímo z vlastnictví směnky, ale musí být nabyvateli uděleno vydavatelem takové nehotové směnky. Právo vyplnit směnku není právo obligační.⁴⁸ Má charakter speciálního práva majetkového. Až jeho výkonem se zakládá skutečný směnečný vztah. Avšak účinky takových vzniklých směnečných práv nastávají ex tunc k datu, byla blankosměnka podpisatelem vydána.

Co se týká rozsahu vyplňovacího práva je určeno jednak prázdným obsahem směnky a dále ujednáním mezi podepsaným a osobou, která od něj směnku jako její první majitel přejímá. Vyplněním bílých míst na směnce se vyplňovací právo konzumuje. Není možné, aby majitel směnky své zápisy po vyplnění směnky měnil. Kromě úplného využití tohoto práva může vyplňovací právo zaniknout i dalšími způsoby, a to zejména vzdáním se takového práva v souladu s ustanovením § 574 občanského zákoníku, následnou nemožností využití výkonu tohoto práva (např. kvůli zničení či ztráty

⁴⁷ Stejný názor zastává i Kovařík in Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2. vydání. Praha, C. H. Beck 1997, s 99 a násl

⁴⁸ Blíže viz in Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2. vydání. Praha, C. H. Beck 1997, s 100 a násl

směnky, s výhradou umoření blankosměnky), uplynutím času, v případě, že vyplňování právo bylo časově omezeno.

Naproti tomu však vyplňování právo nezaniká splatností, protože blankosměnka není ještě skutečnou směnkou, tudíž nemá ani dobu splatnosti. Dále toto právo nezaniká promlčením, právo trvá dokud tvá blankosměnka, s výjimkami uvedenými výše.

Námítky podpisovatele blankosměnky. Osoba, která blankosměnku podepsala, má všechny námítky, které přísluší každému jinému dlužníkovi ze směnky. Podstatou těchto námitek, bude obvykle že směnka byla vyplněna odchylně, než jak bylo prokázáno, výše uvedené tvrzení však musí dlužník prokázat. V případě, že je zřejmé, že blankosměnka byla vyplněna odchylně od dohody, bude ještě dlužník nutně prokázat majiteli, že směnku nabyl ve zlé víře, nebo se při jejím nabývání provinil hrubou nedbalostí.

Na závěr výkladu o blankosměnce je nutné zmínit problematiku jejich umořování, protože i blankosměnka je umořitelná, a to i když ještě není cenným papírem. Protože nejde o směnku, nelze na umořování blankosměnek použít ustanovení občanského soudního řádu o umořování směnek, ale lze použít pouze ta ustanovení, která upravují umořování směnek obecně.

Výše uvedeným výkladem jsem se snažila charakterizovat nejzákladnější druhy směnek, a to směnku cizí a směnku vlastní, zejména z hlediska účastníků směnečného vztahu vzniklého ze směnky cizí anebo ze směnky vlastní, a z hlediska podstatných náležitostí směnky těchto druhů směnek. Dále jsem považovala za nutné specifikovat a charakterizovat různé podruhy těchto dvou základních druhů směnek, zvláště pak jednotlivé zvláštní případy směnky cizí. V dalších kapitolách této práce se budu již zabývat společnými výklady pro oba základní druhy směnek, s uvedením odlišností, které vyplývá z jejich právní a ekonomické povahy.

2.4. Společné výklady ke směnkám

2.4.1. Převody směnečných práv a závazků

Jak vyplývá z výše uvedených výkladů o směnkách, směnka je cenným papírem, který je svým způsobem již předem určen, k tomu, aby obíhal, tedy aby byl předmětem „směňování“. Tento charakteristický rys je vlastně již vyjádřen v samotném názvu tohoto cenného papíru „směnka“. Směnečný vztah tedy není kreací směnky a jejím předáním remitentovi uzavřen, ale pravidelně doznává dalších změn. Okruh účastníků směnečného vztahu se obvykle rozšiřuje o další osoby. Pro potřeby změn subjektů směnečného práva je nutné odlišit závazek a právo a tedy odlišně nahlížet na status dlužníka ze směnky a směnečného věřitele. Změny v subjektech směnečného vztahu předvídá sám zákon směnečný a šekový, ale krom toho může dojít ke změnám subjektů směnečného vztahu na základě skutečností, které přímo nevycházejí ze směnečného práva, ale z obecných právních předpisů jako je např. občanský nebo obchodní zákoník.

2.4.1.1. Změny směnečných dlužníků

Smluvní převody směnečných závazků, tedy smluvní záměna dlužníka za jiného dlužníka, nejsou ve směnečném právu možné. Dlužník ze směnky se nemůže zprostit svého závazku ze směnky tím, že sám z tohoto vztahu vystoupí a na své místo postaví jinou osobu, a to ani za situace, kdy s takovou změnou směnečných dlužníků souhlasí majitel směnky. V rámci směnečného práva tedy nelze použít ustanovení § 531 a 532 občanského zákoníku o převzetí dluhu. Pokud by mělo na základě dohody dojít ke změně směnečného dlužníka, bude nutné vzít dosavadní směnku z oběhu a nahradit ji úplně novým směnečným závazkem, tedy novou směnkou.

V úvahu tedy přicházejí jiné způsoby změny v osobě směnečného dlužníka, a to zejména:

1. **Přechod dluhů pro případ smrti.** Při smrti směnečného dlužníka platí stejné zásady jako pro každé jiné dlužníky a jejich dluhy. Tedy i dluhy zůstavitele ze směnky přecházejí za podmínek § 470 a násl. občanského

zákoníku na zůstavitele. Pokud není oprávněného dědice, dědí v souladu s občanským zákoníkem stát, který má postavení jako běžný dědic, tzn. např. může dědictví odmítnout a tím vyloučit své dlužnictví z předmětné směnky.

2. **Zánik právnických osob bez likvidace.** Je-li směnečným dlužníkem právnická osoba, která v souladu se zvláštním právním předpisem⁴⁹ zaniká bez likvidace (např. fúzí, sloučením) vstupuje nástupnická / právnická osoba nebo osoby do všech právních vztahů zanikajícího právního subjektu, tj. i do vztahů směnečných
3. **Dlužník v konkurzu.** Je-li na směnečného dlužníka prohlášen konkurz, je nutné nadále uplatňovat práva ze směnky proti správci konkurzní podstaty.⁵⁰

Výše uvedené způsoby jsou ty neběžnější a v praxi nejčastější, ale není vyloučené, že by mohla nastat situace, která by měla za následek změnu v osobě dlužníka a která není popsána výše.

2.4.1.2. *Změny v osobě věřitele ze směnky*

Oproti možnostem změn v osobě směnečného dlužníka je možností změn v osobě věřitele více. Zákon směnečný a šekový uvádí výslovně dva způsoby typické pro změnu v osobě věřitele ze směnky, a to indosaci a blankotradici. Vedle těchto dvou existují i jiné způsoby změny v osobě směnečného věřitele, které se na směnečném právu nezakládají, o těchto způsobech budu pojednávat nejdříve.

Je nutné uvést zejména tyto způsoby změny v osobě věřitele:

1. **Postup.** Je sice pravdou, že zákon směnečný a šekový v ustanovení Čl. I § 11 odst. 2 se výslovně zmiňuje o tomto způsobu změny věřitele, avšak nelze dojít k závěru, že jde o další způsob nabývání práv ze směnky podle

⁴⁹ např. obchodní zákoník

⁵⁰ podle ustanovení § 14 a násl. zák.č. 328/1991, o konkurzu a vyrovnání

směnečného práva. Toto ustanovení je však pouze odkazem na právní režim rektasměnky. Všechny otázky spojené s tímto způsobem převodu práv ze směnky řeší výlučně občanský zákoník.

2. **Smrt majitele směnky.** Na směnky se použijí ustanovení o věcech movitých, tzn. že v případě smrti majitele směnky případně směnka v souladu s § 481 a násl. občanského zákoníku dědici, který se tak stane novým majitelem směnky, tj. věřitelem směnečných práv.
3. **Zánik právnické osoby bez likvidace.** V případě, že majitelem směnky je právnická osoba, a tato zaniká bez likvidace, přechází všechn majetek i práva na nástupnickou resp. nástupnické společnosti (subjekty).
4. **Konkurz majitele směnky.** Jestliže majitel směnky upadne do konkurzu, stane se také směnka součástí konkurzní podstaty a nadále s ní přísluší nakládat pouze správci konkurzní podstaty.

Shora uvedené způsoby změny věřitele v rámci směnečného vztahu jsou způsoby, které mají svůj právní základ v jiných právních odvětvích než je právo směnečné, ale jsou obecně použitelné pro všechny závazkové vztahy, tzn. i pro směnečné vztahy. Zákon směnečný a šekový však uvádí i zvláštní způsob změny v osobě věřitele (majitele) směnky. Jedná se o tzv. indosaci, s tím, že speciálním právním prostředkem pro převádění práv ze směnky je rubopis (indosament) upravený v zákoně směnečném a šekovém společně jak pro směnku cizí, tak i pro směnku vlastní⁵¹. Je však nutné poznamenat, že institut rubopisu (indosamentu) není použitelný pouze pro směnečné vztahy, ale platnost je daleko obecnější, neboť prakticky všechny zákony, které se zabývají problematikou cenných papírů na řad (ordreapírů), odkazují na přiměřenou úpravu směnečného práva⁵².

2.4.1.3. Rubopis

⁵¹ ust. § 11 až 20 ZSŠ

⁵² např. ust. § 543 občanského zákoníku (v rámci úpravy poukázky na cenné papíry), § 156 odst. 6 obchodního zákoníku (převody akcií na jméno), atd.

Je možné říci, že rubopis je s výjimkou rektasměnek a blankotradice výlučným prostředkem smluvního převodu směnečných práv, a to jak úplatnou, tak i bezplatnou formou. Právě prostřednictvím rubopisu se realizuje oběžná funkce směnky, tj. dochází k jejímu směňování. V zásadě první majitel (remitent) má na výběr, zda si směnku ponechá až do její splatnosti, a pak si ji nechá proplatit, nebo zda směnku rubopisem převede na jinou osobu, tj. směnku prodat, oproti penězům nebo zboží, nebo ji použít jako náhradu směnek, může ji někomu darovat nebo ji může třeba eskontovat bance.

Rubopisem lze převádět prakticky každou směnku, výjimkou jsou pouze tzv. rektasměnky, které obsahují rektadoložku např. „nikoli na řad“ nebo doložku obdobného významu.

Samotný pojem rubopis vyjadřuje skutečnost, tyto převodní zápisy sepíší zpravidla na rubu směnky. Pojem „rubopis“ tedy svým způsobem vyjadřuje právě technickou stránku převodu práv ze směnky. Vztahy při převodu práv ze směnky jsou zásadně dvoustranné, na jedné straně vystupuje majitel směnky, který směnečná práva převádí (indosant) a na straně druhé stojí osoba, na kterou se směnečná práva převádí (indosatář), tato osoba musí být aktivně směnečně způsobilá. Indosatářem může být v souladu s § 11 odst.3 ZSŠ i směnečník, ať přijal směnku nebo ne, výstavce nebo každá jiná osoba směnečně zavázaná. Indosament na osobu, která již na směnce figuruje, bývá nazýván zpětným rubopisem. Z možnosti, dané i pro výše uvedené osoby, směnku dále převádět, vyplývá závěr, že splynutím směnečného věřitele a dlužníka do jednoho subjektu nedochází k zániku závazku splynutím. Výše uvedené splynutí je totiž pouze latentní, jde o jednotlivé možnosti zpětných indosamentů⁵³.

Forma, obsah a umístění rubopisu. I pro rubopis platí obecná zásada písemnosti všech směnečně právních úkonů a nutnost jejich umístění na směnce. Co se týká obsahu rubopisu bude se od sebe lišit rubopis, který je vyplněný a rubopis, který je nevyplněný

⁵³ blíže viz in Právní praxe podnikání, č. 5/93, Kovařík Z.: Renesance směnky VII, str. 9, Kovařík uvádí základní situace, které mohou nastat v rámci zpětných indosamentů, a to: Indosace směnky na některého z předchozích indosantů, Indosace traty na výstavce, Indosace směnky na směnečníka, Indosace na příjemce, Indosace na výstavce směnky vlastní, Indosace na umístěnce, Indosacena podpůmou adresu, Indosace na intervenienta a indosace na rukajmího

(blankoindosament). V případě rubopisu vyplněného se bude jeho obsah sestávat nejméně ze tří částí, a to z části převodní (transportní), kterou dává indosant najevo svůj úmysl směnku převést. Zákon směnečný a šekový o této části rubopisu nic nestanoví, ale v praxi bývá obvykle použita doložka „zaplaťte za mne“ nebo „zaplaťte místo (namísto) mne“. Na část převodní obvykle navazuje určení indosatáře, tj. nového majitele směnky. Poslední část tvoří vlastnoruční podpis indosanta. V praxi může indosament obsahovat ještě další doložky, např. datum převodu. Naopak doložka na řad není vůbec nutná, protože směnka, pokud z ní samotné nevyplývá něco jiného, je zákonným ordrepapírem.

Co se týká rubopisu nevyplněných (blankoindosament), ty se mohou vyskytovat ve dvou podobách, avšak obě podoby nevyplněného rubopisu mají společné to, že vždy chybí jméno indosatáře. V praxi bude blankoindosament vypadat tak, že bude chybět pouze jméno indosatáře a bude obsahovat převodní část a podpis indosanta. Někdy však může být blankoindosament redukován pouze na podpis indosanta. Dle Kovaříka „je v praxi nutno nevyplněné indosamenty jednoznačně doporučit. Sám rubopis nikoho neváže k tomu, aby směnku skutečně převzal, nelze ji tedy nikomu vnutit. Tedy až po odebrání směnky indosatářem nemá indosant o převodu směnky jistotu⁵⁴. Na jedné směnce se můžou střídát jak rubopisy vyplněné, tak i rubopisy nevyplněné.

Naproti možnosti použít blankoindosamentu, jsou některé doložky v rubopisu nepřijatelné, jedná se např. o:

- Podmíněné rubopisy; v případě, že je rubopis podmíněný, jedná se v souladu se zákonem směnečným a šekovým o rubopis platný s tím, že na doložku, která vyjadřuje podmíněnost rubopisu, se hledí, jako by nebyla napsána.
- Rubopisy dílčí, tzn. takový rubopis, kterým indosant nepřevádí všechna směnečná práva, ale indosant se tímto případem nestává univerzálním věřitelem ze směnky; takový indosament je pak zcela neplatný, jedná se o absolutně neplatný právní úkon.
- Rubopisy na majitele; jedná se o případy, kdy indosant svým indosamentem zamýšlí ze směnky udělat cenný papír na doručitele, tím že indosant uvede místo

⁵⁴ viz in Právní praxe podnikání, č. 5/93, Kovařík Z.: Renesance směnky VII, str. 11

indosatáře slovo „majiteli“, také k takovému zápisu se nepřihlíží, jedná se o nulitní zápis. *Ja nepřihlíží* 2

Pokud jde o umístění rubopisu na směnce, zákon směnečný a šekový toto nijak neřeší, ale v praxi je obvyklé umístit rubopisy na rub směnky, tedy na opačné straně než je závazek ze směnky. K psaní rubopisů jsou též určeny tzv. přívěšky (listy spojené se směnkou⁵⁵). Přívěšek neboli allonge musí být se směnkou relativně pevně a trvale spojen, nejedná se tedy o samostatnou listinu.

Kromě na samotné listině ztělesňující práva ze směnky může být rubopis zachycen i na opisu směnky.⁵⁶ Opis je součástí směnky jako listiny, tvoří s ní jeden celek, ale na rozdíl od přívěšku je od ní fyzicky oddělen. Rubopis je dále možné uvádět na směnečných stejnopisech – duplikátech s tím, že všechny zápisy na duplikátu směnky jsou zápisy na směnce samé, neboť je-li směnka ve více stejnopisech, mají všechny postavení směnky samé.

Účinky rubopisu. Každý rubopis s výjimkou rubopisů zvláštních⁵⁷ má účinky převodní, záruční a legitimační.

Převodní účinek indosamentu. Indosament je prostředkem převodu veškerých práv dosavadního věřitele na jinou osobu, která bude nadále věřitelem směnečných práv. Při

⁵⁵ Čl. I § 13 odst. 1 ZSŠ

⁵⁶ Čl. I § 67 odst. 3 ZSŠ, opis lze indosovat a opatřit rukojemským prohlášením stejně a s týmiž účinky jako prvopis.

⁵⁷ Za zvláštní rubopisy jsou označovány 1) přímý rubopis (rektaindosament) – při použití tohoto zvláštního indosamentu indosant využije práva v souladu s Čl. I § 15 odst. 2 ZSŠ a zakáže další indosaci směnky; 2) rubopis s vyloučenou odpovědností – při použití tohoto rubopisu indosant vyloučí v souladu s Čl. I § 15 odst. 1 ZSŠ svou odpovědnost za přijetí nebo zaplacení směnky, obvykle indosant použije doložky „sine obligo“ nebo doložky „bez závazku“; 3) zmocňovací rubopis (prokuraindosament) – u tohoto rubopisu je součástí převodního prohlášení doložka, která vyjadřuje skutečnost, že směnka není převáděna obecně, ale za konkrétním účelem (Čl. I § 18 ZSŠ). Obvykle bývá prokuraindosament uvozen doložkami „hodnota k vybrání“, „k inkasu“, „in prokura“; 4) rubopis zástavní – tento druh rubopisu je upraven v Čl. I § 19 ZSŠ, obvykle bývá uvozen doložkami „hodnota v zástavě“ nebo „hodnota k zajištění“; 5) podindosament; 6) rubopis důvěrnický – tento druh není směnečným právem výslovně upraven, ale v praxi se může objevit, charakteristické při použití tohoto rubopisu je, že jde obvykle o převody směnky, které je možné uskutečnit zvláštními druhy rubopisů, přesto však účastníci převodu z určitých důvodů nechtějí tento vztah mezi nimi na směnce přímo deklarovat; 7) rubopis exekuční – v současné době není jeho použití možné, s ohledem na ustanovení občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí (§ 331 a násl. občanského soudního řádu).

převodu práv ze směnky práva indosantova mizí, nepřecházejí a u indosatáře se objevují práva zcela nová, i když svým obsahem podobná právům indosanta.

Záruční účinek rubopisu. Důsledkem tohoto účinku rubopisu je, že indosanti se řadí mezi tzv. nepřímé nebo regresní dlužníky, kteří odpovídají za přijetí a zejména za zaplacení směnky, nestane-li se tak ze strany přímého dlužníka. Tento účinek vyplývá z ustanovení Čl. I § 15 odst. 1 ZSŠ, podle něhož indosant odpovídá za přijetí a zejména za zaplacení směnky.

Legitimační účinek rubopisu. Legitimační účinek spočívá v tom, že u ordrepapírů nepostačuje jen pouhé držení cenného papíru v „ruce“, ale je nutné, aby zde byla identita držitele cenného papíru s osobou, která jako majitel cenného papíru, a tudíž věřitel ohledně práv z cenného papíru ztotožněných, má jako osoba takto přímo na cenném papíru uvedená na plnění právo⁵⁸. Prvním takovým věřitelem je remitent, který musí být na směnce uveden od počátku, další majitelé pak vyplývají zpravidla z rubopisů. Zákon směnečný a šekový pojímá tuto legitimaci ryze jako legitimaci formálněprávní, když v souladu s ustavením Čl. I § 16 odst. 1 ZSŠ stanoví, že za majitele se považuje držitel směnky, kterému svědčí nepřetržitá řada rubopisů, jde tedy o určitou domněnku, podle níž se vytváří právní vztah, který nemusí vždy odpovídat realitě. Povinnost zkoumat nepřerušenosť řady indosamentů zákon stanoví jen tomu, komu je směnka při splatnosti předložena k placení, avšak pro praxi je lepší, aby např. každý indosatář pro svou právní jistotu při nabývání práv ze směnky přezkoumal nepřerušenosť řady indosamentů.

Je možné říci, že výše uvedený výklad o rubopisech poskytuje základní obrázek o tomto právním institutu, avšak podrobný rozpor problematiky rubopisů a jejich důsledků a účinků by mohl vydat na samostatnou práci.

2.4.1.4. *Blankotradice*

⁵⁸ Blíže viz in Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2. vydání. Praha, C. H. Beck 1997, s 122 a násl

Druhým specifickým směnečněprávním způsobem převodu práv ze směnky je blankotradice. K přechodu směnečných práv dochází zde prostým předáním z ruky do ruky, tzn. že se tento převod nijak neodrazí na směnce samotné (na listině). Blankotradice je upravena v ustanovení Čl. I § 14 odst. 2 ZSŠ. Použití blankotradice je však možné pouze za splnění podmínky, a to k převodu může dojít, a to i opakovaně, jen na základě předcházejícího blankoindosamentu. Není přitom rozhodné, zda jde o rubopis v širším nebo užším slova smyslu⁵⁹. Skutečnost, že ten, kdo blankotradicí směnku nabude, je jejím majitelem, vyplývá z Čl. I § 16 odst. 1 věty první ZSŠ.

Co do účinků je blankotradice odlišná od rubopisu; blankotradice má nepochybně účinky transportní a legitimační, jak vyplývá z ustanovení Čl. I § 16 odst. 1 ZSŠ, neboť osoba, která nabyla směnku blankotradicí má postavení stejné jako majitel, který nabyl směnku na základě rubopisu, ať již vyplněného nebo nevyplněného. Blankotradice na rozdíl od rubopisu nemá účinky garanční. Blankotradenti totiž nejsou totiž na směnce podepsáni a další majitelé směnky nemohou se proto zpravidla vůbec ani dozvědět, že tyto osoby byly také majiteli směnky.

Výše uvedené způsoby převodu směnečných práv ve formě rubopisu a blankotradice jsou jediné dva způsoby převodu směnečných práv, které předpokládá zákon směnečný a šekový a spolu s výše uvedenými způsoby změn ve osobě věřitele, které jsou založeny na jiných právních předpisech než je zákon směnečný a šekový tvoří ucelený komplex možností, které současný právní řád předpokládá pro změnu osoby věřitele ze směnky, avšak není vyloučeno, že se v praxi může objevit i jiný způsob změny směnečného věřitele než způsoby, které byly popsány výše.

2.4.2. Zajištění směnečných práv

Závazky kteréhokoli směnečného dlužníka, a to jak přímého nebo nepřímého, mohou být vůči věřiteli ze směnky zajištěny nejrůznějšími způsoby. Je možné pro zajištění použít všech závazků, které nabízejí občanský a obchodní zákoník. V případě použití

⁵⁹ viz str. 59 této práce

takových zajišťovacích prostředků obecněprávních nebo mimosměnečných však jde vždy o relativní závazek mezi zcela určitými subjekty, tzn. změnou majitele směnky indosamentem nepřecházejí práva z tohoto zajištění na nového majitele, tj. na nového směnečného věřitele. I takové ručitelské závazky se můžou objevit na směnce, jako příklad je možné uvést doložku „jen jako ručitel, nikoliv jako aval“. Vedle obecně právních institutů zajišťovacích má směnečné právo své vlastní zajišťovací instituty. O některých zvláštních zajišťovacích institutech jsem se již zmínila výše, např. v souvislosti s garančním účinkem rubopisu, tj. především garančním účinkem podpisu indosanta na směnce s výjimkou indosamentů bez záruky. Zajišťovací účinek má i uvedení tzv. „podpurné adresy“ na směnce a podpis čestného příjemce.

Tradičním a v nejužším slova smyslu směnečný zajišťovacím prostředkem je směnečné rukojemství. Směnečné rukojemství připomíná do jisté míry klasické ručení, avšak má několik podstatných odlišností, kteřý ze směnečného rukojemství dělají institut specifický. Základní odlišností od klasického ručení je spatřována ve výrazně oslabeném akcesorickém charakteru tohoto zajišťovacího závazku.

Závazek avalisty je založen písemným prohlášením učiněným na směnce, kterým se zaručí za určitou směnečně zavázanou osobu. Pravidelně bude rukojmím osoba dosud směnečně nezavázaná.

Směnečné rukojemství je upraveno v Čl. I § 30 a násl. ZSŠ. Z celého kontextu Čl. I § 31 ZSŠ zjišťujeme, že rukojemské prohlášení může mít dvě formy – formu pravidelnou nebo formu zkrácenou. Co do místa umístění tohoto prohlášení opět zákon nic závazného nepředepisuje, může tedy umístěno jak na rubu tak na líci směnky, ustanovení Čl. I § 31 odst. 1 ZSŠ připouští umístění rukojemského prohlášení i na přívěsku a v souladu s Čl. I § 67 odst. 2 může být rukojemské prohlášení i na směnečném opisu.

Rukojemské prohlášení ve své nejobvyklejší podobě má tři části, a to vlastní rukojemský závazek uvozený doložkou např. „jako rukojmí“, určení osoby, za kterou se rukojemský

závazek přejímá a vlastnoruční podpis rukojmího. Vedle výše uvedené formy rukojemského prohlášení, zákon připouští i formu zkrácenou. Především je možné vypustit jméno avaláta, tedy osoby, za kterou se záruka přijímá. V souladu s Čl. I § 31 odst. 4 ZSŠ platí podpůrná dikce, že rukojemství je převzato právě za výstavce.

Zcela zredukovanou formou je pouhý podpis avala na směnce, avšak zde zákon uvádí již jistá omezení podle Čl. I § 31 odst. 3 ZSŠ, za prvé podpis musí být umístěn na líci směnky, dále avalem musí být osoba odlišná od výstavce směnky, přitom není rozhodné, zda jde o směnku vlastní nebo směnku cizí nebo vlastní, nesmí jít také o směnečníka, neboť o jeho podpisu na směnce platí, že směnku přijímá. Naproti tomu prosté podpisy na rubu směnky nebo na přívěsku platí za blankoindosament.

Co se týká obsahu závazku avala, ten je určen především jeho prohlášením, kterým převezme ručení. Přitom je pro jeho povinnosti významné, zda převezme ručení za celý směnečný peníz, nebo zda převezme ručení pouze za část závazku. Druhou významnou skutečností pro určení obsahu ručitelského závazku je stanovení osoby, za kterou toto ručení přejímá, zde je rozhodující ustanovení Čl. I § 32 odst. 1 ZSŠ, podle kterého je avalista zavázán stejně jako ten, za koho se zaručí. Důležité je, že aval není zavázán až sekundárně za osobu, za kterou se zaručil, ale stojí na směnce vedle této osoby sdíleje její postavení. Právě ve výše uvedeném je spatřováno prolomení akcesority, která je typická pro ručení podle občanského zákoníku, věřitel se tedy nemusí napřed obracet na dlužníka a teprve poté, když u něj neuspěje, obrátit na rukojmího, ale může se obrátit na avala přímo a přímo po něm požadovat směnečné plnění.

V případě, že je směnečných rukojmích více platí, že každý rukojmí má samostatné postavení, nemohou tedy vzniknout problémy v případě, kdy konkrétní směnečný dlužník bude mít více avalistů, neboť vůči věřiteli je každý zavázán samostatně, ať už přímo nebo nepřímo.

Z postavení avala, které je definováno postavením avalátovým, vyplývá také otázka, zda jsou nutné zachovací úkony pro výkon práv ze směnky vůči rukojmímu. Z toho vyplývá,

že pokud má avalista postavení přímého dlužníka, není proti němu třeba zachovacích úkonů pro zachování práv ze směnky.

Co se týká uplatnění směnky věřitelem platí, že jestliže oprávněná osoba využije závazku rukojmího, předloží mu směnku k placení a avalista směnku podle svého závazku proplatí, stane se rukojmí sám směnečně oprávněnou osobou, přitom jeho dlužníky jsou jeho avalát a dále všichni, kdo tomuto avalátovi směnečně odpovídají, tedy přímí dlužníci a z nepřímých dlužníků jeho předchůdci. Nespádají sem tedy nástupci avalátovi a jejich rukojmí⁶⁰.

2.4.3. Splnění směnečné platební povinnosti

2.4.3.1. Splatnost směnky

Jak bylo již uvedeno výše v rámci výkladu o směnce cizí a směnce vlastní okamžik splatnosti směnky vyplývá buď ze směnky samotné, a to prostřednictvím výslovné doložky splatnosti, která může být vyznačena na směnce jen některým ze způsobů, které zákon výslovně připouští⁶¹ anebo se použije zákonná domněnka v případě, že není doložka splatnosti na směnce uvedena, platí, že se jedná o vistasměnku. Správné určení dne splatnosti má pro uplatnění směnečných práv zásadní význam, protože až dnem splatnosti se směnečný platební závazek dospívá a majiteli tak vzniká právo požadovat plnění ze směnky. I zákon směnečný a šekový počítá s možností, že směnka může být splatná kterýkoli den, tzn. i mimo pracovní den, proto z ustanovení Čl. I § 72 odst. 1 vyplývá, že dospěje-li směnka v jiný než pracovní den, lze požadovat plnění až nejbližší následující pracovní den.

O jednotlivých lhůtách splatnosti jsem již pojednala výše v rámci výkladu ke směnce cizí a vlastní proto pro stanovení jednotlivých lhůt splatnosti odkazuji na svůj předešlý výklad.

⁶⁰ Blíže viz in Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2. vydání. Praha, C. H. Beck 1997, s 154 a násl

⁶¹ podle údaje splatnosti rozlišujeme vistasměnky, lhůtní vistasměnky, datosměnky a fixní směnky

2.4.3.2. Uspokojení směnečné pohledávky

Řádný majitel směnky má právo, aby mu byla v době a místě splatnosti dlužníkem zaplacená směnečná suma. Vyplacením směnky dochází k zániku směnečného závazku splněním.

Majitel má v první řadě nárok na placení podle směnky vůči dlužníkům přímým, neboť ti převzali přímý závazek směnku při splatnosti proplatit. Zaplatí-li tyto osoby směnku, zbavují se tím vůči majiteli směnky svého dluhu jak ony samy, tak také vyvazují ze směnečného závazku i všechny dlužníky nepřímé. Případné nároky vůči ostatním dlužníkům ze směnky, to je jiným směnečně zavázaným osobám, které nastupují až formou směnečného postihu, když směnka nebyla přijata, zaplacená, nebo nastanou jiné nepředvídané okolnosti.

2.4.3.3. Předložení směnky k placení

Jelikož je směnečná pohledávka pohledávkou ⁶²odnosnou. Odnosnost směnečné pohledávky se projevuje tak, že věřitel je povinen sám si přijít dlužníkovi pro svoje peníze s originálem směnky, tzn. věřitel je povinen při uplatnění směnečné pohledávky osobně se dostavit k dlužníkovi předložit mu směnku k placení. Odnosnost směnečné pohledávky má své opodstatnění zejména proto, že směnka je snadno převoditelný cenný papír a účinky převodu nejsou odloženy až do doby než se dlužník důvěryhodným způsobem dozví o změně v osobě věřitele, proto musí věřitel, který si žádá úhradu směnečného dluhu osobně a spolehlivě prokázat, že právě on je řádným věřitelem ze směnky. Pouze dlužník, kterému byla řádně předložena směnka k placení, je povinen zaplatit svůj směnečný dluh.

Při uplatnění práv ze směnky vůči přímému dlužníku nemá věřitel žádné jiné povinnosti než předložit směnku k placení, ale i nedostatek prezentace směnky k placení s sebou nenese žádnou újmu pro majitele na právech vůči těmto dlužníkům.

⁶² In Chalupa R., základy směnečného práva, Linde Praha, a.s., Praha 2003 s. 125

Je tedy možné shrnout, že za řádnou prezentaci směnky je možné označit úkon, který splňuje níže uvedené znaky:

- byl předložen originál směnky,
- byl předložen směnečnému dlužníkovi,
- byl předložen legitimovaným držitelem směnky,
- byl předložen ve stanoveném místě,
- byl předložen ve stanoveném čase.

V praxi předložení směnky probíhá tak, že věřitel vezme originál směnky, ukáže jej při osobním setkání dlužníkovi a vyzve ho k placení. Je nutné poznamenat, že předložení směnky k placení není v řádném případě předání směnky, věřitel je pouze povinen dlužníkovi umožnit shlednutí směnky dlužníkovi, aby byl schopen přečíst text a např. se ujistit, že předkladatel je opravu oprávněným směnečným věřitelem. V praxi může též nastat situace, že dlužníkovi nebude předložen k placení originál směnky, ale její ověřená kopie.

Osoba, která je oprávněna směnku k placení předložit je buď směnečný věřitel, zástavní indosář a prokuraindosář. Kterákoli z výše uvedených osob legitimovaných směnkou k uplatnění směnečné pohledávky se může dát při předložení směnky k placení zastoupit, zástupce se však musí při prezentaci směnky prokázat svým zmocněním (v praxi bude zmocněnec obvykle předkládat plnou moc).

Co se týká místa předložení k placení, to je závislé na faktu, kterému dlužníkovi se směnka předkládá. Platí však, co bylo již uvedeno výše, tzn. že směnečná pohledávka je pohledávka odnosná, tudíž věřitel musí předložit směnku k placení u konkrétného dlužníka, popř. předkládá-li se směnka hlavnímu dlužníkovi, je nutné ji předložit v místě placení uvedeném na směnce.

Co se týká času předložení směnky k placení, je nutné rozlišovat prosté předložení směnky k placení a zachovací předložení směnky k placení. Pro prosté předložení směnky k placení platí, že vistasměnka se předkládá kdykoli po splatnosti směnky, tedy

pro předložení k placení hlavnímu směnečnému dlužníkovi. Všechny ostatní směnky (lhůtní vistasměnka, datosměnka, fixní směnka) se předkládají k placení při splatnosti, tedy v platební den.

Pro zachovací předložení směnky k placení platí mnohem přísnější časové schéma. Zachovací prezentace je prezentací povinnou, směnka tudíž musí být v určené lhůtě k placení předložena pod sankcí ztráty postihových práv. Vistasměnka musí být předložena k placení v prezentační lhůtě. Délka prezentační lhůty je zákonem stanovena na jeden rok od data vystavení⁶³. Fixní směnku, datosměnku a lhůtní vistasměnku je nezbytné k placení předložit v platební den nebo v některý ze dvou následujících pracovních dní.

Jak vyplývá s předchozího textu, ne každé předložení směnky k placení má povahu zachovacího úkonu. Povahu zachovacího úkonu má pouze jedno předložení směnky k placení, a to první předložení k placení hlavnímu směnečnému dlužníkovi. Všechny ostatní případy předložení jsou směnky k placení jsou dobrovolným placením směnečného věřitele.

Předložení směnky k placení je úkonem, který lze považovat za řádný jen v případě, že jsou splněny poměrně přísné požadavky. V praxi však může nastat situace, kdy je předložení směnky k placení nesnadné nebo problematické (např. věřitel si nebude jist, kde má směnku předložit k placení), pak je možné nahradit prezentaci směnky k placení podáním žaloby k věcně a místně příslušnému soudu. Žaloba je jediným úkonem, který je schopen nahradit předložení směnky k placení. Aby podání žaloby plně nahradilo prezentaci směnky k placení, je nutné, aby byla podána v prezentační lhůtě a alespoň jedním ze žalovaných je hlavní směnečný dlužník.

⁶³ určení prezentační lhůty má dispoziční povahu, může být zápisem na směnce zkrácena nebo prodloužena.

Vedle směnkou přímo zavázaných osob může se majitel obrátit s výkonem směnečných práv také vůči jiným osobám na směnce podepsaným, tj. proti nepřímým dlužníkům. Výkon těchto práv se právě děje prostřednictvím směnečného postihu.

2.4.3.4. *Směnečný postih*

Směnečný věřitel, který má splatnou směnku, nemůže svoji směnečnou pohledávku vůči postihovým dlužníkům uplatit bez dalšího. Výkon směnečného postihu předpokládá splnění dalších podmínek, a to

- směnečný dluh nebyl po řádném předložení směnky k placení hlavnímu směnečnému dlužníkovi zaplacen,
- směnečník odepřel při řádné prezentaci směnky akceptovat směnku (možné jen u směnky cizí),
- na majetek výstavce vlastní směnky, příjemce nebo směnečníka byl prohlášen konkurz,
- výstavci směnky vlastní, příjemci nebo směnečníkovi bylo povoleno vyrovnání
- výstavce směnky vlastní, příjemce nebo směnečník zastavil své platby,
- na majetek výstavce vlastní směnky, příjemce nebo směnečníka byla bezvýsledně vedena exekuce,
- na majetek výstavce směnky cizí, který zakázal její předložení k přijetí, byl prohlášen konkurz,
- výstavci cizí směnky, který zakázal její předložení k přijetí, bylo povoleno vyrovnání.

Co se týká jednotlivých směnečných postihů, jejich podrobný výklad není předmětem mé práce, proto jsem se omezila pouze na uvedení základních informací ohledně směnečných postihů a podmínek, za kterých je možné směnečný postih účinně uplatnit. Ohledně podrobností k jednotlivým druhům směnečného postihu proto odkazuji na literaturu⁶⁴.

⁶⁴ např. blíže viz in Chalupa R., základy směnečného práva, Linde Praha, a.s., Praha 2003
Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2 vydání. Praha, C. H. Beck 1997

2.4.4. Směnečný protest, notifikace, vyšší moc

Jedním z posledních témat, kterým se ve své práci budu podrobněji zabývat je problematika směnečného protestu. Jak bylo již uvedeno výše směnečná pohledávka, je pohledávkou odnosnou, věřitel tudíž musí aktivně uplatnit svoji pohledávku předložením směnky k placení, má-li směnečný věřitel prokázat skutečnost, že ač si pro peníze přišel, nic nedostal, dostává se nutně do důkazní nouze. Věřitel se dostává do důkazní nouze i v jiných případech, než při marném předložení směnky k placení. Protestace je pak institut, pomocí kterého se osvědčuje široký okruh skutečností, vždy se však osvědčuje marná snaha věřitele dosáhnout něčeho, co mu zákon ukládá nebo umožňuje. Majitel může být směnečné povinnosti zproštěn, a to v případě, že je uvedena na směnce doložka „bez protestu“ nebo „bez útrat“.

2.4.4.1. Směnečný protest

Směnečný protest je možné definovat jako poměrně formální úkon směřující k osvědčení určité skutečnosti. Protestace se především provádí za účelem osvědčení těch skutečností, jejichž prokazování není namíste ponechat na účastnících směnečného vztahu. Protestaci může učinit pouze úzce vymezený okruh osob, především státní orgány, ale i jiné osoby, souhrnně pak jsou nazývány tyto osoby jako protestní orgány. V souladu se zákonem směnečným a šekovým může být protestním orgánem soud, notář a obec.

Protestace samotná se sestává ze dvou etap. V první etapě protestní orgán nejdříve zjistí osvědčované skutečnosti a následně o tom v druhé etapě vyhotoví potvrzení v podobě protestní listiny. Zjištění osvědčovaných skutečností musí proběhnout předepsaným způsobem a na určeném místě. Protestní listina je materiálním výstupem protestního úkonu, která má zákonem přesně vymezený obsah. Z pohledu nalézacího soudního řízení je protestní listině přiznán charakter veřejné listiny.

Jak bylo již řečeno výše protestace je formálním osvědčovacím procesem. Formalita protestace je dána přísně vymezeným způsobem zjišťování osvědčovaných skutečností, užitím písemné formy při osvědčování zjištěných skutečností a přesně určeným obsahem

listiny. Protestaci neovládá zásada oficiality, protest může být učiněn pouze na žádost osoby, která má zájem na osvědčení určité skutečnosti.

Zákon směnečný a šekový v ustanovení Čl. I § 44 vypočítává taxativně protestovatelné skutečnosti. Zákon směnečný a šekový předvídá následující druhy protestů:

- protest pro nedatování akceptu (odepření datování akceptu lhůtní vistasměnky a směnky přikázané k akceptu se stanovením lhůty musí být zjištěno protestem pro nedatování akceptu.),
- protest pro nepřijetí (nebyla-li směnka směnečníkem přijata nebo byla-li jí přijata pouze pro část směnečné sumy, případně byla-li přijata s výhradou, musí být tato skutečnost osvědčena protestem pro nepřijetí),
- protest pro neplacení (odepře-li hlavní dlužník nebo směnečník v rámci řádné prezentace směnky k placení uhradit svůj směnečný dluh, musí být protestem pro neplacení zajištěna tato skutečnost),
- intervenční protest pro nepřijetí (možný pouze v případě, že směnka obsahu podpůrnou adresu),
- intervenční protest pro neplacení (směnka byla předložena k placení pro čest příjemci nebo podpůrnému adresátovi a taková osoba neuhradila směnečnou sumu),
- perkviziční protest (majitel stejnopisu směnky, jehož součástí je depoziční prohlášení, má právo žádat od držitele akceptačního stejnopisu téže směnky vydání tohoto stejnopisu, pokud se svou žádostí neuspěje, musí si tuto skutečnost nechat osvědčit perkvizičním protestem),
- protest pro odepření potvrzení nebo nedatování viděné (výstavce je povinen potvrdit, že mu vlastní lhůtní vistasměnka byla předložena k viděné, toto prohlášení musí datovat, pokud se tak nestane musí být datování takové lhůtní vistasměnky zajištěno protestem),
- protest proti stěnám (zajišťuje skutečnost, že v místě, kde se měla prezentace uskutečnit, není k zastížení ten, vůči němuž měla směřovat,

- protest do větru (zajišťuje skutečnost, že v místě, kde mělo dojít k prezentaci, nelze najít provozovnu, jiné obchodní prostory nebo byt toho, vůči němuž měla být prezentace provedena.

Jak jsem již poznamenala výše protestace se skládá ze dvou etap. Protestní orgán musí nejdříve zjistit osvědčované skutečnosti, následně tyto skutečnosti osvědčí vydáním protestní listiny. Základem protestace je zjištění osvědčovaných skutečností, protestní orgán může osvědčit pouze ty skutečnosti, které sám zjistil šetřením na místě. Protestní orgán se nesmí spolehnout pouze na tvrzení věřitele, ale musí provést šetření a až poté může vydat osvědčení v podobě protestní listiny. Protestní úkon musí být učiněn v průběhu lhůty, která je stanovena pro uskutečnění úkonu, jehož průběh je osvědčován, s tou výjimkou, že pokud je prezentace uskutečněna v poslední den lhůty, lze protestovat ještě v průběhu nejbližšího následujícího pracovního dne.

Druhou etapou protestace je vyhotovení protestní listiny, jež je výsledným produktem protestního řízení. Protestní listina musí obsahovat přesně vymezené náležitosti, kterými jsou:

- jméno protestanta a protestáta
- protestní klauzuli (např. směnečníkovi byla předložena směnka k přijetí a směnečník směnku nepřijal, směnečník odepřel datovat akcept, ač k tomu byl řádně vyzván)
- místo a čas zajištění protestované skutečnosti
- poznámku o způsobu nabídnutí nebo uskutečnění intervence
- poznámku o opakované prezentaci směnky k přijetí
- doslovný opis směnky
- podpis protestního orgánu a úřední razítko nebo pečeť.

V případě, že protestní listina neobsahuje některou předepsanou náležitost, nejedná se o protestní listinu s tím, že poznámka o způsobu nabídnutí nebo uskutečnění intervence a poznámka o opakované prezentaci směnky k přijetí jsou pouze podmíněné podstatné náležitosti, které musí být součástí protestní listiny pouze v případě, že zákon začlenění

do protestní listiny vyžaduje. V případě, že protestní listina obsahuje nějaké vady, je protestní orgán oprávněn je opravit.

Na závěr výkladu o směnečných protestech je nutné uvést, že protestní orgán je povinen vést knihu protestů, ve které musí protesty řádně evidovat, a to podle celého jejich obsahu, průběžně a v časovém a číselném pořádku. Účastníci protestu a konkrétního směnečného vztahu si můžou požádat o výpis z knihy protestů, ale pouze v části knihy protestů, který obsahuje zápis, k němuž má žadatel bezprostřední vztah.

S problematikou protestace úzce souvisí oznamovací povinnost (notifikace), tzn. povinnost některých směnečných účastníků informovat vybranou skupinu směnečných dlužníků o skutečnosti, že směnka nebyla přijata nebo vyplacena. Obsahem výše popsané oznamovací povinnosti je povinnost dát zprávu o odepřeném přijetí nebo o odepřeném placení. Prvním oznamovatelem je majitel směnky, prokuraindosatář nebo zástavní indosatář, dalšími oznamovateli jsou pak indosanti, vůči kterým byla splněna oznamovací povinnost. První zpráva musí být podána poslednímu indosantovi, výstavci a jejich avalistům. Každá další pak musí směřovat k indosantovi příjemce zprávy a k jeho případnému avalistovi. Co se týká lhůty, je nutné dát první zprávu do čtyř pracovních dnů následujících po protestaci. Zvláštností tohoto oznámení je, že není předepsána žádná forma, což je v ostrém kontrastu s formalistickým pojetím směnečného práva. Účastník, který poruší svou oznamovací povinnost, je povinen nahradit škodu, jež v důsledku jeho počínání vznikne. Rozsah náhrady škody, která porušením notifikační povinnosti vznikne je limitován směnečným penízem.

Poslední problematikou, kterou se budu v rámci protestace zabývat, je tzv. směnečná vyšší moc. Pokud jde o samotný pojem směnečné vyšší moci, vyplývá z textu zákona směnečného a šekového jen nepřímo⁶⁵. Samotný pojem vyšší moci lze charakterizovat jako překážku prezentace nebo protestace směnky, která nastává nezávisle na majiteli směnky. Nastane-li případ vyšší moci, může majitel směnky bez následků pro sebe předložit směnku nebo ji dát protestovat bez ohledu na zákonné lhůty prezentační i

⁶⁵ ust. Čl. I § 54 ZSŠ

protestační teprve až pomine překážka vyšší moci, majitel však musí učinit úkony neprodleně po odpadnutí překážek. Pokud překážka vyšší moci trvá déle než třicet dnů počítaných do splatnosti směnky, je majitel zcela osvobozen od prezentační povinnosti i protestační povinnosti a uplynutím této lhůty může vykonat postih vůči všem směnečným dlužníkům i bez těchto zachovacích úkonů.

2.4.5. Promlčení směnečných závazků

Zákon směnečný a šekový upravuje z problematiky promlčení v podstatě pouze jen promlčecí doby a jejich běh. Podstata promlčení zde definována není, avšak i na směnečné závazky lze použít obecná ustanovení občanského zákoníku o promlčení a jeho důsledcích. Základní promlčecí doba je tříletá ve smyslu Čl. I § 70 odst. 1 ZSŠ. Za základní se tato doba označuje proto, že jde o práva ze základního přímého směnečného vztahu majitele proti příjemci směnky i proti jiným přímým směnečným dlužníkům. Běh této doby počíná ode dne splatnosti. Tato promlčecí doba běží shodně nejen proti majiteli, který má směnku v ruce, ale i oproti všem, kdo ji získají i později, zejména těm, kdo ji při postihu vyplatí.

Co se týká práva majitele proti nepřímým dlužníkům, ta se promlčují v roční lhůtě ode dne protestu, je-li včas učiněn, neboť není-li proveden včas, práva již zanikla prekluzí. Při doložce „bez protestu“ nebo „bez útrat“ běží lhůta opět od splatnosti. Tato doba se týká jen postihu v prvním stupni⁶⁶.

Co se týká postihu v druhém stupni, tj. postihu mezi tím, kdo již směnku vyplatil a kdo uplatňuje právo vůči svým předchůdcům – nepřímým dlužníkům, ustanovení Čl. I § 70 odst. 3, stanovuje šestiměsíční promlčecí lhůtu. Počátek běhu lhůty je odvozen od okamžiku, kdy byla směnka proplacena nebo kdy byla tato osoba žalována u soudu.

Na závěr výkladu o promlčení směnečných závazků je nutné poznamenat, že obecné zásady promlčení se řídí občanským zákoníkem, i když na směnečně vztahy vzniklé mezi podnikateli by se měly spíše uplatnit zásady obchodního zákoníku, ale není tomu

⁶⁶ viz ust. Čl. I § 48 ZSŠ

tak. V Čl. III § 5 ZSŠ je uvedeno, že přerušením promlčení se rozumějí všechny případy, kde podle občanského zákoníku nebo občanského soudního řádu promlčecí doba dále neprobíhá nebo neskončí anebo kde počíná promlčecí doba nová. Domnívám se, že obchodní zákoník a jeho zásady nejsou podpůrně používány v rámci směnečných vztahů používány zejména proto, že při tvorbě zákona směnečného a šekového žádný obchodní zákoník vůbec neexistoval, tudíž nezbylo zákonodárci nic jiného než odkázat na obecné zásady občanského zákoníku. Možná do budoucna by bylo vhodné, aby se směnečné vztahy vzniklé mezi podnikateli použili obecné zásady, na kterých stojí obchodní zákoník.

2.4.6. Směnka v praxi a její možný vývoj do budoucna

I když zákon směnečný a šekový platí více než padesát let prakticky nezměněn⁶⁷, našla směnka uplatnění v praktickém životě až po roce 1989⁶⁸, předtím byla směnka víceméně latentním institutem českého, resp. československého právního řádu. Po roce 1989 směnky směnečné právo obecně zažívá renesanci.

V současné době je směnka využívána v praxi zejména jako zajišťovací prostředek. Možná výše uvedenému trendu nahrává zejména její abstraktnost, která je v současné praxi pojímá téměř absolutně, ale i způsob jakým lze směnečnou sumu vymáhat v soudním řízení. Abstraktnost směnečného vztahu spočívá zejména v tom, že existence směnečného závazku není podmíněna existencí kauzy, ale i když kauza existuje a směnka má tuto kauzu pouze zajišťovat, je to zajišťovací prostředek nezávislý, tzn. že v praxi může nastat i situace, že kauza bude např. již promlčená, kdežto směnečný závazek bude trvat, a je možné ho uplatnit u soudu bez ohledu na již promlčenou kauzu.

Co se týká vymáhání směnečné sumy u soudu, zná občanský soudní řád zvláštní druh rozhodnutí, které se vydává v případě, předloží-li žalobce prvopis směnky, o jejíž platnosti není důvodu pochybovat a další listiny nutné k uplatnění práva, pak vydá soud

⁶⁷ s výjimkou zák. 29/2000 Sb.

⁶⁸ před účinností ZSŠ bylo institutu směnky hojně využíváno viz kapitola této práce historický vývoj směnek a směnečného práva a viz Švamberg G., Naše jednotné směnečné právo, Praha 1941, tiskem a nákladem firmy V. Palásek a Frant. Kraus, v Praze I., Mariánské nám. Čp. 159

směnečný platební rozkaz. Směnečný platební rozkaz soud vydá bez nařízení jednání. Kromě zjednodušeného postupu při vydání směnečného platebního rozkazu, je další výhodou tohoto soudního rozhodnutí možnost jeho náhradního doručení⁶⁹ a hlavně opravným prostředkem proti tomuto soudnímu rozhodnutí jsou námitky, které musí být ze strany žalovaného (žalovaných) podány do tří dnů od doručení směnečného platebního rozkazu. Lhůta pro podání námitek vůči směnečnému platebnímu rozkazu je výrazně kratší než u ostatních opravných prostředků proti rozhodnutí soudu, které jsou občanským soudním řádem upraveny. Není ani možné podat tzv. blankonámítka, protože v ustanovení § 175 odst. 3 občanského soudního řádu uvádí, že v případě, že žalovaný nepodá odůvodněné námitky, soud námitky odmítne. Právě institut směnečného platebního rozkazu tak žalobci dává poměrně snadnou možnost uplatnění svých práv ze směnečného vztahu u soudu a díky poměrně krátké lhůtě pro podání námitek má žalobce též relativně snazší možnost získat exekuční titul pro získání své pohledávky v rámci exekuce.

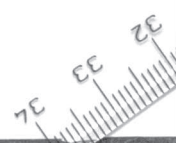
Možná právě díky výše uvedeným důvodům má v současné praxi místo zejména směnka vlastní, která slouží jako velmi jistý zajišťovací prostředek určité kauzy. Avšak považují za nutné poznamenat, že z judikatury zabývající se abstraktností směnek vyplývá, že i abstraktnost směnky na kauze, která je směnkou zajišťována, má své meze (např. z odůvodnění rozsudku Vrchního soudu v Praze spis. zn. 5 Cmo 332/99 ze dne 18.1.2000 vyplývá, že: „...*Je-li směnka v rukou původního majitele, je právem dlužníka namítat mu též kauzální okolnost, že povinnost, kterou sporná směnka zajišťuje, již zanikla, a tedy z tohoto důvodu nadále nemůže nic na dlužníku ani ze směnky požadovat. Přípustnost takové námítka mezi účastníky neindosované směnky vyplývá z čl. I. § 17 zákona č. 191/1950 Sb. Je přitom v povaze zajišťovací směnky, že v případě, kdy zajištěná povinnost je splněna nebo zanikne jiným způsobem, není dlužník věřiteli z kauzální pohledávky již nic povinen platit ani na směnku. Obvykle se také na směnce tyto platby neznají. Jinak by tomu bylo, kdyby se majitelem směnky stala poctivě jednající osoba, neboť pak by se výrazně posílil nesporný a abstraktní charakter směnky ve smyslu citovaného ustanovení. Protože stejně tak je nepochybné, že kupní cena byla postupně,*

⁶⁹ viz ust. § 45 a násl. zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

byť s prodlením, zaplacená, potom není ani důvod, aby majitel směnky realizoval prostřednictvím směnky zajištění. Zajišťovací směnky totiž právě slouží tomu, aby se oprávněný mohl touto formou náhradně uspokojit, když zajištěná povinnost splněna není.“ nebo v rozsudku Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 29 Odo 483/2002 ze dne 25.3.2003, v jehož odůvodnění je řešena konkrétní námitka směnečného rukojmího, a to právě námitka zániku závazku ze směnky v důsledku zaplacení směnečné sumy. „...V projednávané věci žalovaní namítají, že závazky ze směnek zanikly zčásti započtením akceptantem směnky. Námitka je námitkou zániku směnky zaplacením, která náleží každému směnečnému dlužníkovi a čl. I. § 17 směnečného zákona uplatnění této námitky v žádném případě nebrání. Jestliže se tedy odvolací soud nezabýval námitkami dovolatelů, že došlo (z části) k zániku dluhu ze směnek započtením provedeným mezi žalobkyní a akceptantem jen proto, že uzavřel, že je nelze považovat za námitky z vlastních věcných vztahů k žalobkyni a může je vznášet pouze akceptant, nikoli žalovaní jako rukojmí, nebyl tento jeho závěr správný.“).

Dva výše citované judikáty jasně stanovují, že abstraktnost zajišťovací směnky má své meze, a to hlavně v případě, že již došlo ke splnění závazku vzniklého z kauzy, kterou směnka zajišťuje. Avšak do budoucna by se možná mohla soudní praxe zabývat otázkou, zda by neměla být abstraktnost zajišťovací směnky limitována i jiným zánikem zajišťované kauzy než je její splnění, aby ze strany věřitele nebyla směnka využívána, resp. někdy až zneužívána jako nástroj, kterým bude závazek ze zajišťované kauzy vymáhán u soudu, díky velmi praktickému a k věřiteli přátelskému procesnímu institutu směnečného platebního rozkazu.

Abych završila své úvahy o budoucím využití směnky v praktickém životě, domnívám se, že směnka ať už jako prostředek platební anebo jako prostředek zajišťovací bude i nadále v praxi hojně využívána právě díky své abstraktnosti, což je zejména pro věřitele celkem výhodné, protože v případě soudního sporu nemusí kauzu složitě prokazovat, postačí jen předložit platný originál směnky, o jehož platnosti není důvod pochybovat.

3. Závěr

V této práci jsem se snažila o alespoň základní charakteristiku směnky jako jednoho z institutů českého právního řádu, snažila jsem o zařazení směnky do systému cenných papírů a vyjádření jejího místa vůbec v rámci platného českého právního řádu. Směnku jsem pak charakterizovala jako listinný cenný papír se zákonem předepsaným obsahem, jehož podstatou je závazek určité osoby poskytnout majiteli cenného papíru, určité plnění, převážně peněžité plnění. S tím, že směnky jsou vysoce formalizované cenné papíry, které mají zákonem přesně stanovené náležitosti. Funkce směnky je funkce platební a zajišťovací, s tím, že osobně se domnívám, že v současné praxi převládá spíše směnka jako nástroj pro zajištění závazků, tedy plní spíše funkci zajišťovací než platební.

Základním pramenem směnečného práva je již po více než padesát let zákon č.191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový (dále také je ZSŠ). Tento zákon v sobě slučuje, jak napovídá jeho název, dvě právní úpravy, které do jeho vydání byly tradičně upraveny samostatnými zákony, a to úpravu směnek (směnečného práva) a úpravu šeku (šekového práva). Směnečné právo je v ZSŠ upraveno prakticky komplexně a právní teorie zabývající se směnečným právem považuje ZSŠ za jeden z nejzdařilejších právních předpisů platného právního řádu České republiky.

Další tematikou, kterou se tato práce zabývá, jsou jednotlivé druhy směnek a jejich charakteristika. V této práci uvádím, že existují pouze dva základní druhy směnek, a to směnka cizí a směnka vlastní. Ostatní druhy směnek se dají vždy podřadit pod směnku cizí nebo směnku vlastní. Oba základní druhy směnek jsou komplexně upraveny v zákoně č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový. Platná právní úprava, tj. zákon směnečný a šekový, v souladu s tradicemi stanovenými ženevskou systematikou, upravuje na prvním místě směnku cizí a posléze až směnku vlastní. I v této práci se nejdřív zabývám směnkou cizí a jejími jednotlivými podruhy a až poté směnkou vlastní.

Směnka cizí (někdy označována jako trata) ztělesňuje příkaz výstavce adresovaný jiné osobě, aby tato třetí osoba zaplatila třetí osobě při splatnosti v místě na směnce určeném

jejímu řádnému majiteli směnky směnečný peníz. Vztah ze směnky cizí je tedy obvykle vztahem trojstranným. Cizí směnka je velmi snadno rozpoznatelná právě díky bezpodmínečnému příkazu (imperativu) „zaplaťte“.

Co se týká směnky vlastní, ta je charakterizována jako určitá varianta (druh) dlužnického úpisu. Základem směnky vlastní je bezpodmínečný slib výstavce listiny, že zaplatí věřiteli (remitentovi) určitou peněžitou sumu. Obvykle je na směnce vlastní uvedena doložka „za tuto směnku zaplatím“.

U obou základních druhů směnek se pak zabývám zejména účastníky směnečného vztahu vzniklého ze směnky cizí nebo vlastní a poté náležitostmi směnky vlastní a směnky cizí a jejich vzájemnými odlišnostmi.

V rámci společných výkladů o obou druzích směnek jsem se zabývala především převody směnečných závazků pomocí zvláštních institutů směnečného práva, a to rubopisu a blankotradice. Je možné říci, že rubopis je s výjimkou rektasměnek a blankotradice výlučným prostředkem smluvního převodu směnečných práv, a to jak úplatnou, tak i bezplatnou formou. Právě prostřednictvím rubopisu se realizuje oběžná funkce směnky, tj. dochází k jejímu směňování.

Dalším tématem společných výkladů pak bylo zajištění směnečných závazků a splnění povinností ze směnečných vztahů, které zahrnuje směnečný postih a směnečnou protestaci.

Práce tedy přibližuje směnku a její jednotlivé druhy, jejich převody, zajištění, ale i další typické instituty směnečného práva za přispění historického vývoje a exkurzu do cenných papírů.

4. Seznam literatury a judikatury

- Kotásek, J., Pokorná, J., Raban P. a kol., Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2003,
- Dědič J., Pauli J., Cenné papíry, Praha: Prospektrum, 1994,
- Knappová M., Švestka J. a kolektiv, Občanské právo hmotné 1, 3.vydání, Praha ASPI Publishing, s.r.o. 2002,
- Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 2 vydání. Praha, C. H. Beck 1997,
- Kincl, J. – Skřejpek, M.: Římské právo, 2 vydání, Praha, C.H. Beck 1995,
- Švamberg G., Naše jednotné směnečné právo, Praha 1941, tiskem a nákladem firmy V.Palásek a Frant. Kraus, v Praze I., Mariánské nám. Čp. 159 ,
- Chalupa R., Zákon směnečný a šekový, komentář, 1. díl, Linde Praha a.s., Praha 1996,
- Chalupa R., Zákon směnečný a šekový, komentář, 2. díl, Linde Praha a.s., Praha 1996,
- Sedláček T., směnka cizí na vlastní řad výstavce, Právní rádce č. 2/2005, Economia a.s., 2005,
- Právní praxe podnikání, č. 5/93, Kovařík Z.: Renaissance směnky VII,
- Chalupa R., základy směnečného práva, Linde Praha, a.s., Praha 2003,
- Kovařík Z., Zavedení eura ve vztahu ke směnce a šeku, Právní praxe v podnikání č. 4/99,
- Chalupa R., Předložení směnky k placení, Právní rádce 8/2005,
- Chalupa R., Snížení počtu účastníků základního směnečného vztahu, článek publikovaný v systému ASPI dne 10.5.2000,
- Chalupa R., Převod a uplatnění zajišťovací směnky, článek publikovaný v systému ASPI dne 10.5.2000,
- Chalupa R., Blankosměnka, článek publikovaný v systému ASPI dne 10.5.2000,
- O. Králíková, Formální náležitosti směnky a směnečných prohlášení v aktuální směnečné judikatuře, článek publikovaný v ASPI dne 29.12.2001,

- A. Wintrová a kol., Civilní právo procesní, Linde Praha a.s., Praha 2002, 2. vydání,
- Rozsudek Vrchního soud v Praze ze dne 24.3.1998, spis. zn. 5 Cmo 417/97, publikovaný v časopise Právní praxe v podnikání, 1998, č. 7-8,
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze spis. zn. 5 Cmo 332/99 ze dne 18.1.2000,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 29 Odo 483/2002 ze dne 25.3.2003,
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26.1.1999, spis. zn. 5 Cmo 569/98,
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 8.4.1997, spis. zn. 9 Cmo 30/97 uveřejněný v časopise Právní praxe a podnikání č. 11/97.